

ICOMOS HÍRADÓ

a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei

29. évfolyam - 6. szám

2021. december hó

A TARTALOMBÓL

**XXX. Országos Műemléki Konferencia
Salgótarján - 2021. szeptember 30 - október 2**

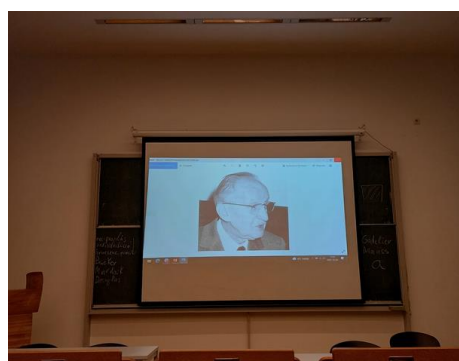
**denkmal - kiállítás
Moszkva - 2021. október 21-23**

**Budavári Szentháromság tér 4-5. szám alatti
épület
Az ICOMOS MNBE állásfoglalása**

**Szakmai konferencia a váci
Nagyboldogasszony székesegyház felújításáról**

**Horler Miklós emlékkonferencia
Pécs, 2021. december 6-7**

Összedőlt a Szent György-hegyi Emmausi kápolna...

1945 utáni építészetünk védelméért

XXX. Országos Műemléki Konferencia

Salgótarján - 2021. szeptember 30 - október 2

Harmadik alkalommal került sor az Országos Műemléki Konferencia megrendezésére, amely, mint kétévenként sorra kerülő szakmai tanácskozás, minden alkalommal valamely éppen időszerű témát jár körül. Az OMK hagyományosan változó helyszínű rendezvény, mégpedig azzal a szándékkal is, hogy lehetőleg témához kapcsolódó, ahhoz információkat-illusztrációt adó legyen a kiválasztott helyszín. Továbbá, és ugyancsak nem mellékesen, az is a cél, hogy lehetőleg az ország különböző régióiban található városok (helyszínek) váltsák egymást, és kerülhessenek a figyelem középpontjába.

Ezek a szándékok kiválóan teljesültek a XXX-ik OMK helyszín, Salgótarján Megyei Jogú Város esetében, hiszen olyan városról van szó, amely mai arculatát meghatározó mértékben éppen a témával választott korszakban nyerte el. Köszönet a város vezetésének, de még inkább a városban működő kulturális intézményeknek, és elsősorban is a Dornyai Béla Múzeumnak.

Az Országos Műemléki Konferencia első napja:

<https://www.youtube.com/watch?v=CY8LLN3RXXs>

<https://www.youtube.com/watch?v=nB2zzDoBpb0>

Első nap - Szeptember 30. csütörtök

Helyszín: Salgótarján Dornyai Béla Múzeum (3100 Salgótarján, Múzeum tér 2.)

A 2022-ben 100 éves város bemutatása
Levezető elnök: Fejérdy Tamás

13.00-14.00	Regisztráció
14.00-14.40	Ünnepélyes megnyitó, köszöntők Füleky Zsolt, Helyettes Államtitkár Miniszterelnökség Nagy Gergely, elnök ICOMOS MNBE Angyalné Wilwenger Józsa, Salgótarján város főépítésze Shah Gabriella, múzeumigazgató Dornyai Béla Múzeum
14.40-15.05	Fodor Miklós: A település múltja
15.05-15.30	Klenóczky Sándor: A település értékei
15.30-16.00	Kávészünet
16.00-16.25	Angyalné Wilwenger Józsa: Településképzés megőrzésének kérdései Salgótarjánban
16.25-16.55	Shah Gabriella: Művészet a közterületeken
16.55-17.20	Dévényi Tamás: Építészet -érték – felelősség
17.20-17.50	Kérdések az előadókhoz - vita
18.00-20.00	Vacsora az Üvegvárosban

Az első nap délutáni programja, mint az egész esemény nyitánya, köszöntések sorával indult.

Deák Krisztina főosztályvezető asszony (ME) szólott elsőként, a más elfoglaltsága miatt megjelenni nem tudó Füleky Zsolt helyettes államtitkár (Miniszterelnökség) helyett, üdvözölve a konferenciát, a résztvevőket. Jelezte, hogy az épített örökségért felelős intézmények, kormányzati tényezők szándékában áll a védendő építészeti értékek teljeskörű számbavétele, beleértve a szóban forgó korszakot is, amely ez idő szerint valóban csak igen kevésbé reprezentált ebben a körben.

Nagy Gergely, a rendezvényt szervező ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elnöke méltatta az OMK-k jelentőségét, és a mostani tanácskozás választott témájának a fontosságát, tekintettel az ennek a korszaknak az alkotásait egyre inkább veszélyeztető helyzetre. Az értékeinek nem ismerése, illetve el nem ismerése már eddig is több fontos alkotás elvesztéséhez vezetett, ezt a tendenciát felismerve tette

e tanácskozás témájává a korszak építészeti alkotásai lehetséges/szükséges védelmével kapcsolatos kérdéseket az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság.

Salgótarján Megyei Jogú Város nevében - Fekete Zsolt polgármester úr távollétében és megbízásából - Angyalné Wilwerger Józsa főépítész asszony köszöntötte a konferenciát., majd azt követően az OMK ennek a szekciójának helyet adó intézmény, a Dornyai Béla Múzeum nevében, Shah Gabriella igazgató asszony köszöntötte a megjelenteket, hangsúlyozva az épített örökségi értékekhez közvetlenül vagy közvetetten kapcsolódó képzőművészeti alkotások jelentőségét, amely Salgótarjában különösen is megmutatkozik, és nem utolsó sorban éppen a szóban forgó korszak vonatkozásában.

A köszöntéseket követően a vendéglátó város, Salgótarján hosszabb lélegzetű ismertetései következtek.

Kezdeként „A település múltja” című előadásában Fodor Miklós egy várostörténeti kiállítás képein keresztül ismertette a város jellegzetes, a városi létét létrehozó-kialakító három nagyvállalatnak köszönhető szerkezetét, a morfológiai és funkcionális összefüggések megvilágításával. Nemcsak épületekről, hanem a város lakóiról is szólva hiteles képet kapott a hallgatóság a városnak a különböző korszakokban változó képéről, léptékéről, funkcióiról – beleértve a rendszerváltás körül indult, és eltérő intenzitással, de még egyre tartó szűkülő tendenciájáról.

„A település értékei” című következő előadásban Klenóczky Sándor óriási mennyiségű képanyaggal, érzelmektől sem mentesen beszélt szeretett városáról, megpróbálva a rendelkezésére álló időkeretben a teljességet bemutatni, a résztvevőket is beavatni minden fontos átfogó városalakító tényezőbe, és minden kisebb, de ugyancsak fontos részletet is felvillantva. Az időkeret végül valóban szűknek bizonyult, de a „részben az egész” érzését mindenképpen sikerült az előadónak átadnia.

A szünet után Angyalné Wilwerger Józsa főépítész asszony (Salgótarján) a „Településkép megőrzésének kérdései Salgótarjában” címmel ismertette azt a hozzáállást, amellyel meglehetősen nagy szabadságfokú beavatkozásokra is sor kerülhet egyes városi területeken, illetve a szóban forgó korszak középületeinek a részben vagy teljesen végbe vitt átalakításaiából is láthattunk példákat.

Shah Gabriella igazgató asszony „Művészet a közterületeken” című előadásában alaposan kibővítette a látókört, ismételten rámutatva az épített környezetre jelentős hatást gyakorló társművészeti, képzőművészeti alkotások szerepére. Nemcsak az alkotások, hanem a jeles, de méltatlanul talán kevésbé ismert alkotóik, a városban élő és dolgozó művészek is ismertebbé válhattak az előadás eredményeként.

A nyitó nap előadásainak sorát Dévényi Tamás: „Építészet -érték – felelősség” című előadása zárta. Az előadó helyi kötődése, helyismerete, ugyanakkor átfogó építészettörténeti, építészeti ismeretei és szemlélete garantálta, hogy ez az előadás egyszerre legyen összefoglalás, kritikai állapotértékelés és egyfajta felhívás is az értékek megismerésére és, még inkább, megbecsülésére. A gondosan kiválasztott példák, eset-bemutatók meggyőzően mutatták a megyeszékhelyként „igazi várossá” fejlesztett Salgótarján urbanisztikai kialakításának elveit és a gyakorlati megvalósítás kisebb-nagyobb döccenéseit, és figyelmeztető jelzésként a közelmúlt szinte kizárólag profitcentrikus és/vagy érdektelen, értékközömbös megmozdulásainak rombolását, a tovább értékvesztés veszélyét. Bízatóan üzenete az az előadásnak, hogy ami még megvan, az még meg is menthető, meg is tartható – de, hogy ez valóban így is legyen, azért mielőbb tenni is kell.

Bár eredetileg szerepelt a programban, előadások után az elhangzottak részletes megbeszélésére már nem volt lehetőség – de hát ez még csak az OMK első napja volt, a folytatásban bízva fejeztük be ezt az információkban és gondolatokban gazdag első délutáni szekcióülést.

Fejérdy Tamás, ennek a programszakasznak a levezető elnöke

Az Országos Műemléki Konferencia második napja:
<https://www.youtube.com/watch?v=LBwl9vE17h0>
<https://www.youtube.com/watch?v=lasbgmCzqtU>

Második nap - Október 1. péntek

Helyszín: Salgótarján Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala (3100 Salgótarján, Múzeum tér 1.)

A II. világháborútól a rendszerváltásig tartó korszakok (1945-1990) építészeti értékeiről
 Levezető elnök: Nagy Gergely Domonkos

8.45 -9.30	Regisztráció
9.30 -9.50	Karácsony Rita: Építészképzés egy más világban
9.50-10.10	Kuslits Tibor: Sztálinváros új világa
10.10-10.30	Schall István- Víz László: Schall József a Kisbivaly és a Nagybivaly építész
10.30-10.50	Hartmann Gergely: A GYÓRTERV és amit létrehozott
10.50-11.20	Kávészünet
11.20-11.40	Haba Péter: Ipari építészetünk
11.40-12.00	Veöreös András: Korszakos érték az autóbusszállóudvarokon
12.00-12.20	Gyulai István: Az ipari építészet védelmének lehetőségei a gyakorlatban Csepelen
12.20-12.40	Fehérvári Zoltán: A '60-as évek építészetének értékeiről
12-40-13.00	Vukoszávlyev Zorán: Egyetemek összefogása a '45 utáni építészetünk értékvédelméért
13.00-13.30	Hozzászólások, kérdések az előadókhoz, vita
13.30-14.30	Retró ebéd
14.30-18.30	Vezetett tematikus séták, látogatás a Bányamúzeumban és a Dornyay Béla Múzeum helytörténeti kiállításának megtekintése
19.00- 21.00	Vacsora a Tarján Tábortban

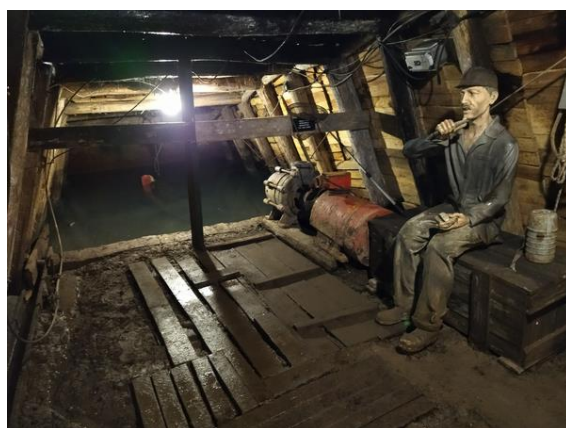
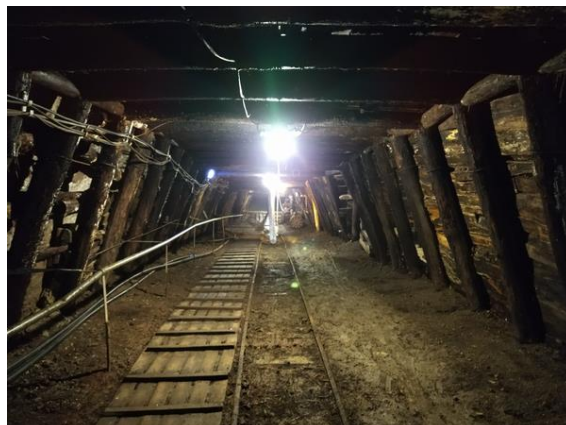
Az igazán motiváltak reggel hatkor találkoztak a konferencia második napján az eresztvényi Salgó Hotel recepcióján, hogy még reggeli előtt fölkiránduljanak a közeli Salgó vár romjaihoz. Valóban olyan sajtóságos, hegyvidéki hangulatú, szép természeti környezetben volt a szállásunk, hogy az embernek kedve támadt több időt is rászánni a környék alaposabb megismerésére, mint amennyit konferencia feszített programja lehetővé tett. Reggeli után közös busz vitte a résztvevőket a város központjába, a város polgármesteri hivatalához, melynek emeletén az előadóterem ideális helyet biztosított az előadások számára. A közös érkezésnek megvolt az előnye, hogy a program is időben elkezdődhetett. A pénteki nap tematikájának fókuszában a második világháborútól a rendszerváltásig tartó korszakok építészeti értékei álltak. A majd félévszázadnyi időszakon belül is annak inkább első felével foglalkoznak a kurrens kutatások, így a szocreálról és a hatvanas évek építészetéről hallhattunk legtöbbet. Keretbe foglalta a témákat Karácsony Rita és Vukoszávlyev Zorán előadása, melyek a szocreál, illetve a háború utáni időszak építészoktatásáról szóltak. Voltak előadások, melyek témáját egy-egy helyszín, alkotó vagy alkotó közösség adta, így Kuslits Tibor Sztálinváros főként szocreál, Gyulai István Csepel ipari, Schall István és Víz László Schall József, Hartmann Gergely a GYÓRTERV építészetéről beszélt. Műfajtematikusan megközelítés jellemezte Veöreös Andrásnak az autóbusszállóudvarokról szóló prezentációját. Haba Péter nem szűken csak az ipari építészetéről, hanem a korszak kutatását lehetővé tevő archívumok és dokumentumok sorsáról is hasznos és érdekes információkat osztott meg. Fehérvári Zoltán pedig nagyjú áttekintésében a '60-as évek építészetének értékeiről beszélt.

Ebéd után a város fontos értékeinek megismerésére vezetett séták keretében nyílt lehetőség. Elsőként építészeti emlékeket néztünk meg, két csoportban. Kenyeres István vezetésével a Fő teret és környékét jártuk be, valamint a József Attila Művelődési és Konferencia Központnak és a Zenthe Ferenc Színháznak otthont adó, a városközpont modernista karakterét nagyban meghatározó, Szrogh György által tervezett kiváló épületet tekintettük meg belülről is. A másik csoport a Vásártér szocreál lakótelepét látogatta meg.

Salgótarján történetének megértéséhez elengedhetetlen a helyi bányászat múltjának megismerése, ezért kerülhetett a programba a Bányamúzeum. A hasznos ismereteken túl azonban kalandos élményben is részesülhetettünk, ugyanis a hagyományosabb, felszíni, tablós kiállító tér mellett a – műemléki védettséget is élvező – József lejtős akna eredeti vágatrendszerének épségben megmaradt 280 méter hosszú részét is be lehetett járni.

A földalatti túra, melynek során munkavédelmi sisakban, olykor erősen meggörnyedten haladtunk végig a csúszós folyosókon, bizonyára minden résztvevőnek maradandó emlék. A felhagyott bányatárók érdekes határterületét és ötvözetét képezik a természeti és az épített kulturális örökségnek. Ebből a sajátos helyzetből adódóan sokszor védelmi státuszuk és megőrzési stratégiáik sem kellőképpen tisztáztak. Talán majd egyszer éppen egy ICOMOS konferencia segít ebben előre lépni?

Már esteledett, mikor a Dornyay Béla Múzeum helytörténeti állandó kiállításához érkeztünk, mely a szakmai programot zárta. Az esti bőséges vacsorára a Tarjáni Gyermektáborban került sor. A minket vendégül látó város gáláns ajándékként egy kis meglepetéssel is készült a harapnivaló mellé. Desszert után két operetténekes hölgy szonokat és kuplékat énekelt nekünk közvetlen hangulatban. Habár a produkció nem említhető a műemlékes konferenciák programjának hagyományos elemeként, úgy láttam, hogy vidám kedvre derítette a társaságot ennek a valóban tartalmas napnak a végén.

Nagy Gergely Domonkos
levezető elnök

Az Országos Műemléki Konferencia harmadik napja:
<https://www.youtube.com/watch?v=2UVOSuIEbvI>
<https://www.youtube.com/watch?v=SqMkPhafgKw>

Az utolsó napon a szállásunkhoz közeli Geocsodák házában dísztermében zajlottak az előadások. A program rendkívül feszes volt, hiszen a konferencia kora délutáni befejezéséhez még egy állóbüfé ebéd is párosult.

Harmadik nap - Október 2. szombat

Helyszín: Geocsodák Háza (3109 Salgótarján, Medvesi út 14)

A közelmúlt építészetének védelméről - a műemlékvédelem új kihívásai
Levezető elnök: Klaniczay Péter

8.45-9.30	Regisztráció
9.30-9.50	Csengel Péter-Csengel-Plank Ibolya: Társművészet és építészet a '45 utáni budaörsi repülőtéren
9.50-10.10	Gáspár Orsolya: A héjszerkezeteink építészeti világa
10.10-10.30	Mednyánszky Miklós: Érték-e az aknatorony?
10.30-10.50	Fejérdy Tamás: Helyreállítások műemlékvédelme
10.50-11.20	Kávészünet
11.20-11.40	Arnóth Ádám: A 20. század második felének helyreállításai, mint veszélyeztetett építészeti örökség
11.40-12.00	Nagy Csaba: Értéktár a MÉSZ-ben
12.00-12.20	'45 utáni épületek műemléki revíziója
12.20-12.50	Hozzászólások, kérdések az előadókhoz, vita
12.50-13.20	A konferencia záródokumentumának elfogadása és zárás
13.30-14.30	Záró ebéd

Elsőként Csengel Péter (jogász) és Csengel-Plank Ibolya (művészettörténész) tartott előadást a budaörsi repülőtér társművészeti és építészeti kérdéseiről. Csengel Péter részletesen ismertette a repülőtér korabeli történetét és az építést megelőző időszakban épült repülőterek nemzetközi példáit. A tervező építész Bierbauer Virgil számos helyszínt felkeresett a tervezés időszakában és így korának egyik legmodernebb repülőterét tervezte meg. Az épület kör alakú fogadócsarnokának különlegessége – mutatott rá Csengel-Plank Ibolya – a galéria felett körbefutó fotósorozat, ami a világ nagyvárosainak légifotóit mutatja be. Ez a megoldás szinte egyedülálló volt abban az időben,

de néhány hasonló megoldás azért előfordul a New York-i La Guardia Airporton (1940) és Newfoundlandban a Gander repülőtéren (1960 k.) is volt hasonló. A repülőtér állapota mára rendkívül leromlott és sajnálatosan a fotómontázs – azon túl, hogy időközben több részletét megsemmisítették és átalakították – az érzékeny papírfotók következtében végveszélybe került. Igen értékes volt egykor a modern stílusú berendezés is, ami mára már csak archív fotókon tanulmányozható. Még számos kutatás szükséges a korabeli állapot teljes rekonstrukciójához és az előzmények részletes megismeréséhez, amihez a szerzőpáros ösztöndíjak segítségével próbál forrást találni.

Nagyon különleges volt a következő előadás, amelyet dr. Gáspár Orsolya, a műegyetem szilárdságtani tanszékének adjunktusa, a héjszerkezetek építészetéről tartott. Már eddig is tudhattuk, hogy a magyar héjszerkezetek helyszíni előregyártása világszínvonalú volt a 40-es, 50-es években, de a korabeli héjszerkezetek kialakulásának története és megvalósult példái rendkívül lenyűgözően avatták be a jelenlévőket a szakma eme különleges szerkezeti világába. Menyhárd István 6 cm-es héjbetonja volt korának egyik legnagyobb találmánya, aminek megvalósult példái máig hirdetik az ipari építészet elsőrangú formavilágát és térélményeit. Így a kelenföldi autóbuszgarázs 1941-ből a maga idejében méretével egyedülálló volt. De hasonlóan kortársa Gnädig Miklós, kazincbarcikai sóraktára (1955) a helyszínen előregyártott parabolaívú tartóival méretében szintén korának fontos emléke. Még Pier Luigi Nervi hasonló szerkesztésű csarnokának fesztáv méretét is felülmúlta. A későbbi időkből még jelentős alkotások Menyhárd pasaréti tornacsarnoka (1957), amely alumínium héjszerkezet fedést kapott és a székesfehérvári könnyűfémmű, ahol több csarnok is épült (1958-59 és 1968). Kortársai is jelentős műveket alkottak, mint Szmodits Kázmér SOTE bőrgyógyászati klinikájához épült 350 fős ívháromszög

alaprajzú auditorium, amely osztatlan belsőterű gömbháromszöghéj fedést kapott, továbbá Kollár Lajos traktorgyára (1968) is. Kisebb héjszerkezeti alkotások is a korszak fontos jellemzői, mint a tihanyi révváró és a héjszerkezeti perontetőkkel ellátott autóbusz állomások (Veszprém, Eger). Egyedi héjszerkezeti a termálfürdő kupolás megoldása Miskolctapolcán (Zsuffa – Márkus, 1970) is. A magyarországi héjtípusok kutatása folyamatban van, de a munkát nehezíti a dokumentumok szétszórtsága, a korabeli tervezőirodák anyagának jelentős pusztulása. Szerencsére az Iparterv archívumban a korszak forrásanyaga kutatható és a még létező gyárak és üzemek műszaki iratanyaga is esetenként rendelkezésre áll.

Mednyánszky Miklós építész aknatornyokról szóló előadásának felolvasása – az előadó távollétében – a levezető elnökre hárult, amiből megtudhattuk, hogy az átlagpolgár előtt szinte észrevétlenül kialakult építménytípus kiveszőben van, noha egykori formavilága, változatos szerkezetei hozzátartoztak a felszín alatti, ún. mélyművelésű bányákhoz. Mednyánszky Miklós példákkal illusztrálva bizonyítja, hogy a tárók mélyéről felhozott ásványi kincseket csak fokozatosan kifejlesztett, először emberi-állati erővel, majd a XX. században mindinkább gépi úton működő aknatornyok segítségével oldották meg. A modern aknatorony már a szállítóeszközt, a csillét is továbbítani tudta a mélybe és a korai faszkerkezeti tornyokat mindinkább robusztus fémszerkezetek, rácsostartók váltották fel. Volt idő, amikor 100-nál több aknatorony volt az ország különböző bányáiban. A tornyoknak speciális szerkesztési elvei voltak és a működésüket szigorú szabályzati utasítás tette biztonságossá. Az országban 14 aknatorony áll műemléki védelem alatt, amelynek példáit képpel illusztrálva ismerhették meg a hallgatók. A szerző szerint a bányászat legértékesebb ipari építményei az aknatornyok, amelyek egyes példái a bányásztársadalom szerető gondoskodásának eredményeként maradt fenn.

Dr. Fejérdy Tamás DLA igen kényes témakört boncolgatott a helyreállítások műemlékvédelme kapcsán. Napjainkban az elmúlt fél évszázad műemléki felújításai vita tárgyát képezik, mivel a korabeli beavatkozások egyesek szerint túl didaktikus és eltérő anyagot használó gyakorlata az elképzelhető történeti állapot helyett egy új – soha nem volt – építészeti alkotást produkált. De mint mondta, a műemlékhelyreállítás sem vonatkoztatható el saját korától és így jogosan hordozzák az adott időszak építészeti eszköztárának jegyeit. Fontos példaként említette a visegrádi Salamontorony kiegészítését (Sedlmayr János 1960), ahol a korszakra igen jellemző építőanyag, a vasbeton alkalmazása vált ki újabbban éles kritikát a nosztalgikus és archaizáló megoldásokat követelők körében. Pedig akkor semmi más nem történt, minthogy a minden tekintetben elfogadott és a célnak messzemenőig megfelelő vasbetont alkalmazta a tervező, s ezzel a nemzetközi szakmai elismerést is elnyerte. A velencei kartában is rögzített elv szerint jártak el, vagyis a műemléken minden építési kor hozzátétele tiszteletben tartandó és nem célja a stílusegység kialakítása. Az így létrejött alkotás akár egy stílus nélküli periódusnak is tekinthető és mindenképpen egy önálló építészeti mű is egyben.

A szünet után Arnóth Ádám építész folytatta a megkezdett gondolatot és előadását a 20. század második felének helyreállításai, mint veszélyeztetett építészeti örökség címmel tartotta meg. Előjáróban kritikával illette az újabbban elterjedt szocmodern kifejezést, amit – joggal – helytelenít, mivel ezt a korszakot már nem a „diktált” építészeti irányzatok jellemzik, mint egykor a szocreált. Létezik szocialista építésügy, de nincs szocialista modernizmus. Ennek illusztrálására hozta fel a korszak neves építészeinek, Jánossynak és Gulyásnak a példáját, akik ugyan itthon maradtak és jelentőset alkottak, de ha külföldre távoztak volna akkor is hasonló alkotói szellemben alkottak volna. Ellenpéldaként meg javasolta a kifejezés kedvelőinek, hogy Makovecz Imrét és körét szoc-orgnak is lehetne nevezni ennek szellemében. Az ismertett téma alapjául a korszak építészeti emlékeit ismertető szakkönyvet vette (Magyar építészet 1945-70), amelyben egy teljes fejezet az ebben az időszakban készült műemlék helyreállításokról szól, amit a szerzők az építészeti fejlődés szerves részének tartottak. Felhívta a figyelmet az egykor igen elmélyült szakmai apparátussal létrehozott művek újabb átértékelései során előkerülő veszélyekre. A bizonyítás nélküli megoldásokkal kialakított látványépítészeti és rekonstrukciók csak a turisztikai attrakció szintjén fogadhatók el. Több példán keresztül mutatta be a korszak meghatározó és példamutató emlékeit: a simontornyai vár részleges kiegészítései, a vértesszentkereszti romkonzerválás és a nagyszekeresi templom részleges boltozati rekonstrukciója. További példaként a soproni tűztornyot mutatta be, ahol a korábbi megerősítés és védőépület újabb kiegészítése is megtörtént, de szerencsére mértéktartó formában, az eredeti szerkezetek megtartásával. Kritikával illette a szombathelyi Ízisz szentély legújabb átépítését, hiszen a korábbi (Hajnóczy Gyula 1960) védőépület a Velencei Karta előfutárának is volt tekinthető, s noha a betonba foglalt kövek romlása beavatkozást kívánt, a teljes és újrafogalmazott átépítés jelenleg messze nem olyan izgalmas, mint korábbi elődje, persze lehet, hogy az újabb ásatások tükrében hitelesebb. A római emlékek sorában említést tett a pesti Contra Aquincum erőd újabb be(nem)mutatásáról, ahol a korábban bejárható romok helyett ma egy térburkolatba rajzolt értékelhetetlen megoldás fogadja a szemlélőt. Még kevésbé

meggyőző a sárospataki gótikus templom oratóriumának új tetőfedése egy harangjáték kedvéért és az elpusztult mérművek helyetti acélszerkezet ismételt mérműves ablakra való cseréje. A diósgyőri vár a jelenleg folyó várkiépítések közül talán a legdurvább, ahol a korábbi periódusok és jól olvasható építészeti gesztusok is áldozatul estek egy vélt egykori állapot kialakításának, ráadásul anyaghasználatában egyetlen régi követ vagy felületet nem hagyott meg. A lovagterem kiépített boltozatával ellentétben példaként a visegrádi Salamon torony emeletének boltozati jelzését hozta fel, ami kiválóan oldja meg a térélmény biztosításával az elpusztult boltozat jelzését. A Salamon toronnyal kapcsolatban még elhangzott, hogy a vasbeton felületek Le Corbusier és angol brutalizmus anyaghasználatát idézik, és mint ilyen megtartandó. Ennek indoklására még említésre került a veronai Castelvecchio egykori átalakítása és a közelmúltban helyreállított Rocca Maggiore Assisiben. A budai vár egykori modern stílusú újabb épületeivel kapcsolatban Dehio szavait idézte, miszerint nem a stílust kell megkövetelni, hanem a jó illeszkedést és az arányokat. A mai vári beavatkozásoknál pont ez az ami elveszett és a neohistorizmus jegyében épülnek vissza az egykor túldimenzionált, de elpusztult vagy visszabontott épületek. Mindezt a tendenciát elítélve Márait is idézte, aki a vár túlzott beépítésű házainak eltüntetését szorgalmazta. Végül a vári teherelosztó központ botrányos lebontását és az éppen folyamatban lévő nyugati várlejtő régészeti kialakításának felszámolását kritizálva zárta élvezetes előadását.

Nagy Csaba építész program szerinti előadásától (Értéktár a MÉSZ-ben) kissé eltérve, először általánosabb megközelítéssel beszélt a közelmúlt építészeti kérdéseiről, a magyar modern védelmében címet adva hozzászólásának. Ennek keretében felhívta a figyelmet több ikonikus épület pusztulására (budai teherelosztó, füredi csónakház, METESZ székház), ráirányítva a figyelmet az építészeti felelősségére is, oly módon, hogy a gondolkodás pozitív irányba vitele újabb motivációs tényező lehet. A MÉSZ állásfoglalása szerint a közelmúlt funkcióját veszített, de értékes szerkezetű vagy tömegű épületek esetében mindenkor megfontolás tárgyát kell hogy jelentsék, további sorsuk eldöntése és bontásuk helyett az újrahasznosítás és korszerűsítés kérdést is mérlegelni kell. A bontás a jelentős költségek mellett környezeti károk növekedésével jár, s az új építés költségei is jelentősek, az előállítandó anyagok környezeti károsításával együtt. Majd néhány jól újrahasznosított épületet mutatott be, amelyek mind a városi, mind pedig a táji környezet szempontjából előremutató példát jelentettek (vizafogó óvoda, gallytetői kilátótorony). A levezető elnök kérésére végül ismertette azt a programot, ami a MÉSZ-ben létrehozandó adatbázis kapcsán elkezdődött, amihez már számos intézmény felajánlotta támogatását és továbbiak részvételére is lehet számítani. Elsősorban a Magyar Építőművészet folyóirat archív számait dolgozzák fel, amihez várják a további információkat.

Az utolsó előadást, a 45. utáni épületek műemléki revízióját a Lechner központ munkatársa Máthé Ildikó készítette, de mivel nem tudott a konferencián részt venni, ezért Arnóth Ádám olvasta fel a számos szempont figyelembevételét tükröző összeállítást. A 2020-as törvényi változásnak megfelelően kellett az emlékek revízióját elvégezni. Az elsődleges feladat az emlékek számának megismerése, ami végül 53 helyszínen 113 épületet jelentett, ami a hazai műemlékállomány 0,1 %-át teszi ki. A legtöbb Budapesten található, míg a megyék többségében 1-2, de néhány megyében egy darab 45 utáni műemlék sincs. A vizsgálat szempontjainak meghatározása lényeges volt a rendelkezésre álló – törvény által előírt – rövid idő miatt, s ezért mintadokumentáció kidolgozásával próbálták a vizsgálandó kérdéseket általánosan megfogalmazni. A szempontok között szerepelt a védelem éve, az emlék keletkezésének ideje és az emlék funkciója. Az előadás második részében az egyes példák elemzésén keresztül ismerhették meg a hallgatók az emlékek változatosságát és a rájuk leselkedő veszélyeket, mert már több esetben az időközben történt átalakítások rontottak az eredeti megjelenés minőségén.

A délelőtti záróeseménye volt a háború utáni modern építészet védelmének elmélyítéséért és a társadalom egyes szereplőinek nagyobb aktivitásra buzdításáért előterjesztett Salgótarjáni felhívás elfogadása, amelyet a konferenciát követően széles körben terjeszteni és az ágazatot irányító kormányzati szerveknek megküldeni szükséges.

A konferencia során a szakmailag igen összetett és korábban kevésbé elemzett kérdések révén a jelenlévők tartalmas előadásokat hallhattak és a korábbi napokon elhangzott előadásokkal együtt a téma iránt érdeklődők az elmúlt 50 év értékes építészeti alkotásainak keletkezését, későbbi állapotát és évtizedek múltával kialakuló mai megítélését is megismerhették.

Klaniczay Péter
levezető elnök

Az ICOMOS Híradó előző, 2021. októberi számában közzétettük az XXX. Országos Műemléki Konferencián elfogadott Salgótarjáni nyilatkozatot, ezt követően azt megküldtük az ágazatot irányító kormányzati szerveknek és az MTI-n keresztül elérhetővé tettük a széles nyilvánosság számára is.

Az eddig kapott visszajelzéseket itt tesszük közzé:

Tisztelt Nagy Gergely, tisztelt ICOMOS Titkárság!

Köszönöm szépen az információt és a dokumentumot, valóban nagyon fontos kérdésről van szó. Egy helyesbítést szeretnék csak írni, a Tanszékünk vezetője Dr. Jékely Zsombor, a múltkori ICOMOS rendezvényen én csak helyettesítettem őt, de nem én vagyok a Tanszékvezető. Ennek ellenére, ha lehetséges, örömmel fogadok minden hírt, különösen a műemlékvédelemmel kapcsolatban, ez az én kutatási területemmel is átfedésben van. A Salgótarjáni felhívást továbbítom Zsombornak is.

Köszönettel,

Zoltán

Dr. Somhegyi Zoltán György

egyetemi docens

Művészettudományi és Szabdbölcsészeti Intézet, Művészettörténet Tanszék

Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

1088 Budapest, Reviczky u. 4.

Tisztelt Elnök Úr!

Kedves Gergely!

Köszönöm szépen a lehetőséget a konferencián való részvételre és a Salgótarjáni felhívás végleges szövegét. Tanszékünk a felhívás szellemiségében folytatja a BME Építészettörténeti és Műemléki tanszékével közösen a hazai autóbusszállomások építészeti értékeinek felmérésére vonatkozó kutatását, majd ez alapján egy védelmi stratégia kidolgozását.

Köszönettel:

Dr. Veöreös András

tanszékvezető egyetemi docens

Széchenyi Egyetem Építészettörténeti és Városépítési Tanszék

Győr Egyetem tér 1.

Tisztelt Elnök Úr! Kedves Gergely!

Köszönöm szépen a záródokumentumot. Terjeszteni fogom kollégáink és hallgatónk között, akik közül öröndetesen egyre többen kutatják a hazai 20. századi épített örökséget.

Üdvözlettel,

Sonkoly Gábor egyetemi tanár

az MTA doktora

ELTE Bölcsészettudományi Kar

1088 Budapest, Múzeum körút 6–8, 6–8/A

Tisztelt ICOMOS !

Tisztelt Elnök Úr! Kedves Gergely!

Köszönöm a tájékoztatást.

Üdvözlettel,

Fekete Albert

MATE, Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet

Tisztelt Elnök Úr! Kedves Nagy Gergely!

Köszönettel megkaptuk a '45 utáni építészetünk védelméért salgótarjáni felhívást, amellyel örökségvédelmi szempontból egyet tudunk érteni.

Tény, hogy a 2. világháború utáni építészet távol van a magyar régészet által vizsgált időszakoktól, de szívesen felajánljuk, hogy amennyiben ez a felhívás on-line szerkesztett módon közzétételre kerül, azt a saját médiafelületeinken szívesen megosztjuk.

Üdvözlettel: Tankó Károly

Dr. Tankó Károly tudományos főmunkatárs |Károly Tankó PhD senior research fellow
MTA - ELTE Interdiszciplináris Régészettudományi Kutatócsoport |MTA - ELTE Research Group for Interdisciplinary Archaeology
ELTE - Eötvös Loránd Tudományegyetem |ELTE - Eötvös Loránd University
H-1088 Budapest, Múzeum krt. 4/b, Hungary

Tisztelt Elnök Úr, Kedves Gergely!

Gál Viktor kollégám és a magam nevében is köszönöm a megküldött '45 utáni építészetünk védelméről szóló felhívást.

Köszönjük továbbá a múltkori műemléki konferencia meghívást és a konferencia szervezését.

Középkori várakkal és kolostorokkal foglalkozó régészekként szívesen veszünk részt hasonló eseményeken a jövőben is.

Üdvözlettel:

Dr. Szörényi Gábor András
régészeti igazgatóhelyettes
Herman Ottó Múzeum

Tisztelt ICOMOS Titkárság, kedves Gergely!

Köszönöm a XXX. konferencia eredményeképpen született Salgótarjáni Felhívás szövegét.

Nagyra értékelem a Bizottság témaválasztását, igen nagy szükség volt már az 1945 utáni építészeti örökségünk sorsának szakértői tárgyalására,

a legszükségesebb teendők megállapítására és nyilvánosságra hozására.

Ez ügyben mindig számíthatok a támogatásomra Most éppen a Főváros által védetté nyilvánítandó ötvenes-hatvanas évekbeli épületek listájának összeállításában működöm közre, 2018-ban az Ars Hungarica folyóirat *A hatvanas évek ismeretlen építésze* című tematikus számban mutattam be, hogyan áll ennek az időszaknak a kutatása.

Üdvözlettel:

Ferkai András DSc
professor emeritus
az MTA ÉTB elnöke

Tisztelt Elnök Úr, kedves Gergely!

Örömmel vettem, hogy a salgótarjáni XXX. Országos Műemléki Konferencia témája a '45 utáni építészetünk védelme.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság II. világháború utáni építészetünk védelmében közzé tett nyilatkozatában megküldött észrevételeket, javaslatokat munkánk során megfontoljuk.

A megfogalmazott szakmai elveket szem előtt tartva folyik a Miniszterelnökség irányítása alatt a 1945 utáni épületek felülvizsgálata. Fontosnak tartjuk továbbá, az építészeti értéket képviselő épületeket országos szintű feltérképezését is. A konferencia kiváló alkalom volt arra, hogy a párbeszéd elinduljon.

A további értékmegőrző együttműködés reményében üdvözlettel:

Füleky Zsolt

Miniszterelnökség
építészeti, építésügyi és örökségvédelmi helyettes államtitkár
H-1357 Budapest, Pf.: 6.

Beszámoló a moszkvai denkmalról

A lipcsei denkmalról minden műemlékvédelem terén jártas ember hallott már. A műemlékvédelem és restaurálás témájában a legnagyobbak mondható „seregszemlé” 1994-től kétevente tartják meg Németországban. Az utóbbi időkben a nemzetközi kiállítást páratlan években is megrendezik Kínában és Oroszországban. Az október 21-23. között lezajlott, hatodik moszkvai denkmalon én képviselhettem az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságot – mivel az eredetileg meghívott Nagy Gergely elnök úr nem tudta megoldani, hogy elutazzon.

A kiállítás és a hozzá kapcsolódó szakmai konferenciák helyszíne a Vörös tér tőszomszédságában elhelyezkedő, régi vásárcsarnokból kialakított rendezvényter, a Gostiny Dvur volt. A több periódusban megépült, klasszicista épület – melynek hatalmas udvarát kortárs üvegtetővel fedték

be – a történelmi milió és a grandiózus kialakítás miatt is méltó helyszíne volt a rendezvénynek.

Minden bizonnyal nem csupán Moszkva földrajzi helyzetének, hanem legalább ennyire a világvándorlásnak is köszönhető volt, hogy – leszámítva a jelentékeny német kontingenst – kevésbé volt nemzetközi jellege a rendezvénynek. Inkább ennek a ténynek, mint személyem kiválóságának szólhatott a megkülönböztetett megbecsülés, melyet tapasztaltam. A nyitó rendezvényen és másnap, az ICOMOS Orosz Nemzeti Bizottságának ülésén is a nap elején, a plenáris ülés elején szólalhattam föl. Végig személyes figyelmet kaptam, és az óvárosban található patinás, előkelő szállodában való vendégül látásomat is gáláns gesztusként éltem meg.

Első nap szakmai programját a moszkvai kormányzat szervezte. A modern város és a kulturális örökség elemeinek kapcsolata témájához kellett hozzászólnom, a budapesti világörökségi helyszínről beszéltem, megemlítve az elmúlt évek főbb folyamatait, és kicsit részletesebben – aktuális témaként – a tervezett Gellért-hegyi sikló komplex világörökségi hatásvizsgálati dokumentációját. A második napon az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságának tevékenységeiről és helyzetéről tartottam prezentációt.

Érdekes tapasztalat volt, hogy az előadásokra szánt időkeret nem a Magyarországon megszokott húsz perc volt, hanem tíz. És kis hazánkban a húsz percből is gyakran fél óra lesz, hogy ne kelljen a háromnegyed órát említenem. Az oroszok pedig szépen tartották a tíz perceket. Ennyi idő alatt is kiderülhetett minden fontos információ valakinek a témájából. Persze ehhez összeszedettebb felkészülésre volt szükség. A nagyobb népszerűség miatt a műemlékvédelmi szakemberek száma is nyilván magasabb, így kevesebb idő jut egy előadóra, összefogottabban kell hát mindenkinek beszélni. A központi helyszín mellett párhuzamosan több kisebb konferenciateremben is folyamatosan zajlottak a szakmai előadások és kerekasztal beszélgetések.

A kiállítás standjai szokásosan színes palettával szolgáltak. A műemlékvédelemben érdekelt építőipari cégek – köztük a jól ismert német „óriások” – mellett tervező irodák, a rendezvényt is organizáló szervezetek, állami hivatalok is a kiállítók között voltak. A legérdekesebbek a műtárgy restaurálás különböző műfajait és folyamatait bemutató helyszínek voltak, amelyek életet, pezsgést vittek a kiállítótérbe.

Napjaimat főként a kiállításra érkező szervező németekkel töltöttem együtt; ugyanakkor a szakmai programokon pedig az oroszok voltak – érthető módon – szinte kizárólag a résztvevők. A németekkel így könnyebben nyílt lehetőség a kapcsolatépítésre. A régre nyúló közös kulturális gyökerek miatt hamar otthonosan tudtam érezni magam a gondolatvilágukban. Az oroszok életébe való betekintés ugyanakkor sokkal több új tapasztalatot hozott, mint a németekkel való ismerkedés. És itt nem csak arra kell gondolni, hogy mint a késői Kádár-kor gyermeke számos beidegződést hordozok magamban e keleti világról, és szembesülnöm kellett azzal, hogy e sztereotípiák nem mind állják meg a helyüket. Hanem úgy éreztem, az orosz műemlékvédelem helyzete, sajátos kihívásai mintha sok hasonlóságot mutatnának a hazaiakkal. A konferencia előadásain, az építészeti múzeum könyvesboltjának könyveiben, vagy a városban elnézve a kommunizmus éve alatt lepusztult, eredeti funkcióját veszített épületeiket, műemlékeik jellemző korát, gyakoriságát és jellegét, többször éreztem párhuzamosságot a magyar helyzettel, mint a nyugat-európai államok esetében.

Kevés szabadidőmben a belvárosban tett sétáim alkalmával mély benyomást tett rám az a kontrasztosság is, amelyet sokfelé meg lehetett tapasztalni. A szélsőségek egymás mellett élése építészeti szempontból a drámai léptékváltásokban és a stílisis sokszínűségben is tetten érhető, de leginkább a nagyon gondozott, „csillogó-villogó”, reprezentáló épületek és a rendezetlen, ápolatlan, szedett-vedett házak vagy környezet közvetlen egymás mellettségekor meghökkentő.

A kontrasztokat a fogadtatásban is megtapasztaltam. Egyik oldalon vendéglátóim részletekbe menő gondossága és a kényelmemet szolgáló nagyvonalúsága említhető. A másik oldalon viszont a '80-as évek határátlépéseinek bizonytalansággal és rettegéssel teli hangulatát idézte nekem a megérkezés a moszkvai repülőtérré. Míg előzetesen azon aggódtam, minden rendben lesz-e a vírusjárvány miatt szükséges papírjaimmal (hiába vagyok kétszer orosz vakcinával oltva, ők mégis friss tesztet kértek), valójában ennek vizsgálatáig sokáig el sem jutottam, mert az útlevellel eltűntek komor arcú egyenruhások, és egy óráig mindenféle magyarázat vagy tájékoztatás nélkül vártak a moszkvai éjszakában, egyedülként a repülő utasai közül.

A Kreml és a Vörös tér világörökségi terület, a védőzónája hozzá képest hatalmas, a belváros jelentős részére kiterjed. Tanulságos volt magamban mellé állítani a budapesti világörökségi helyszínt, és látni hasonló jelenségeket, kihívásokat, melyek Moszkva belvárosát is érik: ideológiai okokból lebontott majd „eredeti” formájában rekonstruált szimbolikus épületek, magasházak, léptékét veszített ingatlanfejlesztések, nem értékőrző szemléletű műemlék felújítások. Ítéletem ugyanakkor lehet, hogy felszínes, mert a Világörökség Bizottságnak a két helyszínre vonatkozó állapotjelentései korántsem ilyen hasonlóak.

Kis gyermekek mellett és különösen világjárvány idején ritkábban adódik a szerencsés lehetőség az utazásra. Ezért számomra felértékelődött ez a három napnyi út megannyi új impulzusával. Tanulásból nem volt hiány; és mi mást is szolgálhatna az ilyen felkerekedés, ha nem azt, hogy hazatérjünk, de kicsit másképpen folytassuk a megkezdett munkát, mint ahogy annak előtte tettük? Ha ezt, akkor bennem az út bizonyonnyal elérte célját.

Nagy Gergely Domonkos

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságnak a denkmal moszkvai eseményén való részvételét az alábbi sorokkal köszönte meg az ICOMOS Orosz Nemzeti Bizottság elnöke, Leonid Viktorovich Kondrashev úr:

Dear Colleagues!

I hope that you and your families are healthy!

We were very pleased with your participation in the VI International specialized Exhibition for the cultural heritage preservation, restoring, use, and popularization, redevelopment and museum technologies « denkmal, Russia — Moscow 2021», as well as your participation with a report at the ICOMOS Russia scientific symposium within the framework of the Exhibition. On behalf of the National Committee of ICOMOS, Russia and me, I am sincerely glad that this business trip was intense, useful and invigorating.

We look forward to continuing our bilateral collaborations and the ones on the European and International levels.

I look forward to continuing my friendship with you.

Yours sincerely,

President of NC ICOMOS, Russia

L.V. Kondrashev

National Committee of the International Council on Monuments and Sites

NC ICOMOS, RUSSIA

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság állásfoglalása a budavári Szentháromság tér 4-5. szám alatti épület megőrzése érdekében

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság az 1945 utáni építészetünk értékeinek védelme érdekében 2021. október 2-án fogadta el és tette közzé a Salgótarjáni Felhívást, amelynek időszerűségét a korszakból származó fontos épület – napjainkban ismertté vált – veszélyeztetettsége is igazolja. Sajnálattal értesültünk arról, hogy a budapesti világörökségi területen újabb fontos, 1945 után épült épület kerülhet veszélybe! Most a Jánossy György és Laczkovics László által tervezett, Budapest, I., Szentháromság tér 4-5. szám alatt álló épület válhat a félreértelmezett „ingatlanfejlesztés” áldozatává.

A budai várnegyed polgárvárosi épített örökségének különös értéke, hogy a középkori együtteshez a történelem pusztításait követő újjászületési korszakok mindegyike megjeleníthette, és színvonalasan meg is jelenítette korának építészeti világát. A 20-ik század 60-as–70-es évek építései is úgy építettek be több, a háborús pusztítás következtében részben vagy egészen megüresedett ingatlant, állítottak helyre épületeket, hogy azok saját koruk építészeti világát a legnagyobb alázattal tudták a történelmi helyszín beépítési rendjéhez illeszteni.

A budavári Országos Villamos Teherelosztó épületének elbontása után a várnegyednek e másik meghatározó 20. századi épülete is veszélybe került. Ennek elvesztésével csaknem teljesen eltűnhet egy olyan jellegzetes építészeti korszak a történelmi városi tájból, amely a világörökségi területen meghatározó, az UNESCO által is elismert, korára jellemző, a hely szellemét tiszteletben tartó, különösen egyedi építészeti-alkotói attitűdöt jelenít meg.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság üdvözlö minden olyan kezdeményezést, amely a Várnegyed épületeinek a fennmaradását, fenntartását szolgálja, esetenként akár kisebb átalakításokat is igénylő új rendeltetés biztosításával. Ugyanakkor felhív a műemlékvédelmünkért és a világörökségi terület hitelességéért és sértetlenségéért elkötelezett minden felelős és hivatalos szervezetet, intézményt, hogy a meglévő arculatot, építészeti, városépítészeti értékeket tiszteletben tartva, a Budapest, I., Szentháromság tér 4-5. szám alatti épület szakszerű megőrzésével és megfelelő védelmének biztosításával gondoskodjanak a világörökség vári környezetének a védelméről, az épület értékeinek megőrzéséről.

2021. november 8.

ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság

Szakmai konferencia a váci Nagyboldogasszony székesegyház felújításáról

A konferencia 2021. november 13-án,
a Vác Városért Alapítvány szervezésében és a Nemzeti Együttműködési Alap NEA/468/2021
támogatásával került megrendezésre.

*„Az építészet a továbbépítés művészete!”
/Dr. Hajnóczi Gyula/*

Vác területén lévő egyházi épületek műszaki felügyelete kapcsán, nagyon sokrétű feladattal találkozom. A műemlékek gondozása, jó karbantartása, fenntartása nemcsak szakmai követelmény, hanem már-már erkölcsi kérdés. Azt gondolom, hogy fokozott figyelmet kell fordítani a műemléki épületekre, - építményekre, - környezetre, történeti kertre, műemléki jelentőségű területekre és az esetleges műemléki helyreállításra.

Egyházi területen vagyunk, így a műemlékek közt való mozgásteret meghatározza, sőt nyomatékosítja a szakralitás. Műemlék helyreállító szemlélet szükséges a karbantartáshoz és az azon túlmutató helyreállításhoz. Tiszteletben kell tartani az értékeket, amiket meg akarunk óvni, ugyanakkor élményszerűvé és hozzáférhetővé is szeretnénk tenni. A feltárt kutatási anyagok, az építési korszak sajátosságainak kellő megismerése és elméleti feldolgozása, megalapozza a szakszerű felújítás, helyreállítás lehetőségét. Továbbá a felújításkor jelenlévő építész irányzat és korszellem mérsékelt jelenléte egyfajta hozzáadott érték. Ezek együttesen teszik teljessé a végleges megjelenést, egy "új kor", a jelenkor lenyomatát. A visszafogott együttlátás ilyen formán eredményes.

A figyelemfelkeltő cím (*Szakmai konferencia a váci Nagyboldogasszony székesegyház felújításáról* címet viselő építészeti és művészettörténeti konferencia) közel 150 főt csábított a konferenciára, mind a műemlék védelemmel foglalkozók, mind pedig a lokálpatrióták köréből. Kucsák Gábor, Vác Városért Alapítvány elnöke, köszöntötte a konferencia vendégeit és megköszönte az alapítvány tagjainak áldozatos munkáját. A konferencia levezető elnöke Dr. Varga Lajos segédpüspök úr, a Váci Egyházmegye Gyűjteményeinek Prefektusa volt, aki kiemelte a tematikusan felépített program magas színvonalú szakmaiságát. A konferencia programjában neves előadók tartalmas kutatási munkájukat mutatták be.

Röviden a szakmai konferencián bemutatott témákról:

A középkori váci székesegyházat a 2015-ben készített építéstörténeti rekonstrukciója alapján mutatta be Buzás Gergely régész, művészettörténész. A középkori székesegyház a jelenlegi Ferences rendi templom területén állt. Az előadó végigvezette a hallgatóságot a középkori székesegyház történetén, az 1074 után I. Géza által alapított püspökség első székesegyházától, a különböző időszakok átépítésén keresztül, egészen az utolsó nagy átépítésig, amely Báthori Miklós püspökhöz (1474-1506) köthető.

A váci székesegyház 18. századi freskóegyüttesének képi programját, Dr. Jernyei Kiss János művészettörténész, egyetemi docens mutatta be. A székesegyház F.A. Maulbertsch (1770-72) festette freskóegyüttesének középpontjában a Mária látogatását ábrázoló főoltárképen az ég felé forduló Mária áll. A kupolafreskó a mennyek országát, a mennyei egyházat jeleníti meg a Szentháromsággal, a megdicsőült Máriával és a Mindenszentek seregével. A művész munkája követi a barokk mennyezetfestés tradícióit.

Velledits Lajos festő, restaurátor, a székesegyház architektúra festésének feltárásáról és a Maulbertsch kupola freskójának állapotáról adott képet. Hangsúlyozta, hogy a restaurálás több tudományág együttműködésével valósulhat meg, amely interdiszciplináris tevékenység. Előadása folyamán beszélt a művészek által használt "perspektivikus illúzióról" is. A boltozaton feltárt architektúrából "kiemelt" egy kazettát, melynek freskótechnikájáról, a folyamat menetéről is mesélt a hallgatóságnak. A restaurátorok egyik meghatározó tevékenysége a megismerés. Ugyanis a minél teljesebb körű megismerés adja alapját a további munkáknak, amiből kiindulva juthatunk el a "hiteles" vagy minél hitelesebb helyreállításához.

A váci székesegyház építészeti értékeire Dr. Janotti Judit építészmérnök, műemléki szakmérnök hívta fel a hallgatóság figyelmét. „Pilgram tervei alapján késő-barokk stílusban megkezdett, majd Canevale által koraklasszicizáló stílusban befejezett váci székesegyház a nagy egyházi központok egyik kiemelkedő alkotása. A templom külső klasszicizáló és a belső barokk megjelenése komoly építészettörténeti jelentőséggel bír.” – fogalmazta meg előadásában.

Hubayné Dr. Horváth Nóra okleveles táj- és kertépítész „250 év a váci püspöki kert és a Székesegyház tér történetében” címmel mutatta be a püspökkert és a váci székesegyház terének kerttörténeti korszakait, vagyis a különböző püspöki korok "lenyomatát".

A Konferencia előadásait követően a résztvevők a festőrestaurátor vezetésével személyesen is bepillantást nyerhettek, a székesegyház feltárt architektúrájába. A püspöki palota kertjében, szakértői vezetéssel egybekötött kerttörténeti séta zárta a konferenciát. Azt gondolom, a konferencia nemcsak az építészeknek, mérnököknek adott lehetőséget a kutatási anyagok megismerésére, hanem a szakrális építészettel foglalkozó más szakembereknek és a laikus érdeklődőknek is gazdag programot jelentett. Hiszen a kultúrával, művészettel, építésüggyel, örökségvédelemmel foglalkozó hatóságok, szakmai szervezetek és civil szervezetek részvétele is segíti a szakrális emlékeink megmentésére irányuló hozzáállást és közös gondolkodást.

„Végül ezúton is szeretettel buzdítom mindazokat, akik a Székesegyház megújításában munkájukkal részt vesznek, hogy motivációjukat ne annyira saját emberi munkájuk sikerében keressék, hanem mindenkor azt tartsák szemük előtt, hogy a közösség szolgálatára és Isten dicsőségére cselekednek. Azok pedig, akik a megújulásnak külső szemlélői, és várakozással tekintenek a felújítási munkák eredménye felé, kísérik imádsággal a megújulás folyamatát.” - hangzott el Marton Zsolt váci megyéspüspök úr köszöntőjének záró soraiban.

Simon Mária
Váci Egyházmegyei Főmérnök

HORLER MIKLÓS EMLÉKKONFERENCIA

A Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Művészettörténeti Tanszékének műhelykonferenciája
Pécs, 2021. december 6-7

A Művészeti kar Művészettörténeti tanszéke Miklós napján, december 6. án kezdte két napos konferenciáját, a Művészeti Kar 25. évfordulója jegyében. A konferencia szervezői egyrészt Horler Miklós előtt, másrészt a Művészeti Kar 25 éves fennállása előtt kívántak tisztelegni.

Horler Miklós lánya, Dragonits Márta, ahogy apja Kottatár-hagyatékát a Pécsi Tudományegyetem Zenetudományi Intézetének adományozta, a Horler Miklós könyvtári hagyatékot ugyanitt a Zsolnay negyedben, a Művészeti kar Művészettörténeti tanszékének adományozta. A tanszék rendkívüli módon, az eredeti Horler polcokon becsüli meg a hagyatékot, és ennek kapcsán rendez hagyományoszerűen konferenciát, melyre elsősorban műemlékekkel foglalkozó kollégákat hív meg. A műhelykonferencia elsősorban a Tanszék állandó és vendégoktató kollégáinak részvételére alapoz, lehetőséget ad az új kutatási eredmények bemutatására, vagy folyamatban lévő kutatásokat ismertető beszámolókra.

A két napos konferencia helyszínénél kívánni sem lehetett volna kellemesebb jobb környezetet, mint a Művészeti Kar otthonát Pécs felújított Zsolnay negyedében. A konferencia előadói izgalmas vegyes előadásokkal készültek; az esztergomi királyi palota legújabb kutatási eredményeitől, a regéci vár, a szentkirályi timpanon, a soproni Lenek villa, XVII századi emlékművek és a Dél Koreai művészeten át egészen a lézeres műtárgytisztításig.

A konferencia modernül felszerelt, már online-oktatáshoz is idomodott előadóknak zajlott kellő távolságtartásban. Az előadásokat külföldi vendégek is követték online csatlakozásban, sőt az egyik előadás is – ma már teljesen megszokottan - online módban került bemutatásra.

Szerencsére az összes előadó élő valójában jelen volt, ami alapot adott a kellemes hangulatnak és kifejezetten derűs lebonyolításnak, melyet csak egyszer egy tanszéki mikulás szaloncukor-osztással „zavart” meg. A kollégák érdekes előadásain kívül, külön köszönettel tartozunk a tanszéknek, és leginkább Raffay Endrének a jó hangulatért és a remek szervezésért.

Wierdl Zsuzsanna

Összedőlt a Szent György-hegyi Emmausi kápolna...

2021. december 6-án az alábbi levelet küldte meg az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület

Földváry Gábor Miniszteri Biztos,

Fülek Zsolt Helyettes Államtitkár,

Soltész Miklós Államtitkár és

Dr. Diószegi László Igazgató urak részére:

Megdöbbenve értesültünk a komoly és pótolhatatlan veszteségről - a táj egyedi karakterét is meghatározó, jelentős történeti és kulturális értéket képviselő - Szent György-hegyi Emmausi kápolna pusztulásáról, tornyának ledőléséről!

2019-ben az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága a hasonló esetek megelőzése céljából szervezett örökségvédelmi konferenciát a közösségüket és/vagy funkciójukat veszített egyházi épületek örökségének megőrzése érdekében.

A szakmai rendezvény tapasztalata alapján jelent meg az "Albertirsai Felhívás" amit mellékelten megküldünk.

Ezúton hívjuk fel ismételten a dokumentumra a figyelmet, mert a szomorú példa is mutatja, hogy a mellékelt felhívásban javasolt program megszervezése és elindítása nélkül történeti egyházi emlékeinket, épületeinket egyre komolyabb veszély fenyegeti.

Az itt meghirdetett program és feladatok mielőbbi elindítása közös magyar érdekünk.

A szükséges feltételek megteremtéséhez ezúton kérjük közreműködését és támogatását.

Segítségét megköszönve tisztelettel:

Budapest, 2021. december 6.

**Dr. Nagy Gergely
elnök, ICOMOS MNBE**

ALBERTIRSAI FELHÍVÁS

a közösségüket és/vagy funkciójukat veszített egyházi épületek örökségének megőrzésére

Az ICOMOS MNB XXIX. közgyűlésének résztvevői szakmai tanácskozás keretében foglalkoztak az egyházi épületek veszélyeztetett örökségének helyzetével, amely örökség megőrzése érdekében felhívással fordulnak mindazon személyekhez, közösségekhez és intézményekhez, akik és amelyek együttműködése szükséges az ezt a célt szolgáló intézkedések és feladatok eredményes megvalósításához.

Megállapítva, hogy a vallásokhoz, egyházakhoz kapcsolódó épített örökség: az ország egész területén található egyházi műemlékek, fizikai létezésükben mással nem pótolható, nem helyettesíthető hitelességgel jelenítik meg hazánk történeti, építészettörténeti, spirituális és közösségi értékeinek sajátos összetevőit;

Tekintetbe véve, hogy ezeknek az épületeknek, mint az évszázadok során formálódott épített és szellemi kulturális örökségünk, környezetünk meghatározó elemeinek, ez a jelentősége akkor is fennáll, ha az azokat létrehozó és fenntartó helyi közösség bármilyen okból megszűnt, vagy oly mértékben meggyengült, hogy külső támogatás nélkül már nem képes az elődök hitét és alkotóerejét egyaránt kifejező épületek, épületegyüttesek fenntartására;

Szembesülve a rendeltetésüket elvesztő egyházi épületek számának növekedését mutató tendenciával, amely részben hasonló, részben eltérő okokból, de más európai országokhoz hasonlóan hazánkban is egyre szembetűnőbb módon jelentkezik;

Támazkodva a szakmai tapasztalatokra, amelyek alapján kijelenthető, hogy ezeknek az épületeknek, épített örökségi javaknak a megőrzése és folyamatos fenntartása csak akkor lehetséges, ha egyrészt a folyamatos gondozásnál jelentősebb beavatkozást nem igénylő műszaki állapotuk biztosított, valamint a rendeltetészerű, vagy ha az már nem volna lehetséges, a fizikai adottságaikhoz igazodó és az eredeti rendeltetés spirituális tartalmával összeegyeztethető folyamatos használatuk megoldott;

Bízva abban, hogy a jelen felhívás nyomán valamennyi érintett és érdekelt személy, közösség és intézmény, átérezve a közös örökség veszélyben forgó értékei megmentésének jelentőségét és elfogadva a megteendő lépések sürgető és halaszthatatlan időszerűségét,

Az alábbi javaslatokat fogalmazzuk meg:

1. Készüljön az országos kis topográfiához illeszkedve felmérés a funkciójukat veszített, üresen álló, méltatlanul hasznosított, illetve a közösségük fenntartó erejének meggyengülése miatt fennmaradásukban veszélyeztetett egyházi műemlékekről, épített örökségi javakról, beleértve az eredetileg világi rendeltetésű épülethez, birtokhoz kapcsolódó kápolnákat és az elnéptelenedett településeken, illetve a településeken kívül találhatóakat is;
2. Javasoljuk olyan, az egyházak és önkormányzatok számára kidolgozott kormányzati ajánlás (előírás?) megfogalmazását, amely felhívja a figyelmet a rendeltetésüket veszített egyházi épületek, épületegyüttesek jelentőségére és megőrzésük fontosságára, szorgalmazva azt, hogy ezen intézmények a tervezett fejlesztéseikkel kapcsolatos döntés-előkészítés során minden esetben vizsgálják meg, hogy annak megvalósítása egyben ezen épületek új, méltó, fenntartható és fenntartó funkcióba helyezését is szolgálhatja-e.
3. A javasolt intézkedések és feladatok megvalósítása során minden esetben szükséges a lehető legszélesebb körű együttműködés, amelyben az érintett egyház, illetve felekezet képvisellete

éppúgy alapkövetelmény, mint a helyi egyházi közösség, gyülekezet, valamint az önkormányzat, továbbá minden olyan hatósági és szakmai intézmény (kormányzati és civil szervezeti) részvétele, amely a műemlékvédelem, az épített örökségi javak védelme terén illetékes, vagy közreműködése hozzájárulhat a kitűzött célok eredményes megoldásához.

4. Készüljön el és mihamarabb induljon el az „Ipolyi Arnold” kormányzati támogatási program, amely az arra rászoruló hazai egyházi épített örökségi javak, műemlékek vonatkozásában a határon túli magyar örökség megmentését-megőrzését támogató Rómer Flóris programhoz hasonlóan segíti, tervezhető és kiszámítható módon támogatja a veszélyeztetett hazai egyházi épületek, műemlékek megőrzését és méltó használatát. Az „Ipolyi Arnold” támogatási program keretében legyen lehetőség:

5. az érintett egyházi épületek, épített örökségi javak fenntartható műszaki állapotba való helyreállításának támogatására,

6. a vallási-hitéleti rendeltetés keretében igényelt, illetve szükségessé váló, az értékek sérelme nélkül megvalósítható fejlesztésük támogatására, például az infrastrukturális ellátottságuk javítására, környezetük rendezésére, stb., valamint

7. az ezen épületek folyamatos gondozásához szükséges szakmai és anyagi támogatásra.

8. Minden olyan esetben, amelyekben az eredeti egyházi-vallási rendeltetés fenntartása lehetséges, azt szükséges támogatni, illetve ahol az megoldást jelenthet, az ökumenikus (közös vagy átadott) használatot, ahol pedig ezekre már nincs mód, egy megfelelő új, az eredetivel összeegyeztethető, elsősorban közösségi rendeltetésről szükséges gondoskodni.

9. Megfontolásra ajánljuk továbbá egy, a magyarországi tájainkat meghatározó, a történeti-keresztény gyökereket megjelenítő kisépítészeti emlékek – kálváriák, határjelző és/vagy fogadalmi keresztek, kápolnák, szobrok és szobor-együttesek – országos számbavételét, , valamint a folyamatos gondozásukat (szükség szerinti restaurálásukat) szolgáló intézményes szervezeti és/vagy támogatási rendszer kidolgozását, létrehozását és működtetésének, működtetésének a szubszidiaritás elve alapján, a helyi közösségekkel szoros együttműködésben történő biztosítását.

10. Az ICOMOS MNB, mint a műemlékekkel és műemlékhelyszínekkel foglalkozó nemzetközi szervezet hazai tagozata, felajánlja a témakörben általa ismert, illetve megismerhető nemzetközi tapasztalatok, jó gyakorlatok továbbadását, és készen áll az együttműködésre a Felhíváshoz csatlakozó, a javaslatok megvalósításában részt venni szándékozó valamennyi érdekelt és érintett közösséggel, szervezettel és intézménnyel.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága köszönetét fejezi ki Albertirsa Város Önkormányzatának, hogy a közgyűlést és a szakmai tanácskozást a nagylelkű támogatásának köszönhetően a témához illő helyszínen, a Művészetek Háza rendeltetésre nemrég helyreállított egykori zsinagógában tarthatta meg; egyben elismerését fejezi ki mindazoknak, akik lehetővé tették ennek az egyházi épületnek méltó helyreállítását és szakszerű megvalósítását.

Albertirsa, 2019. május 24.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság XXIX. közgyűlése

**A MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI
TUDOMÁNYOS
BIZOTTSÁGA**

OPUS MIRABILE

A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Tudományos Bizottsága 1994 óta évente a legjobb hazai művészettörténeti tárgyú publikációit díjazza Opus Mirabile elismeréseivel. Azóta minden évben sor kerül a Bizottság tagjainak szavazatai alapján a díjak átadására. A 2019. évi publikációk értékelésére, az elismerő oklevelek átadására - a járványhelyzet miatt egy évet késve - 2021. december 10-én került sor az Akadémia Székházának Kistermében.

A 2019. évben megjelent egyszerezős tanulmányok, monográfiák közül mások mellett Bara Júlia Károlyi Alajos pesti palotájának belső kialakításáról és gyűjteményéről szóló tanulmánya (*Ars Hungarica* 45 (2019) 57–102) és Haba Péter Magyar ipari építészet 1945–1970. (Budapest, 2019.) című munkája, a többszerzős művek (kiállítási katalógusok, tanulmánykötetek) sorában mások mellett a Barokk freskófestészet Magyarországon sorozat (szerk. Jernyei Kiss János) első, Fejér, Komárom-Esztergom és Veszprém megyét tárgyaló kötete, míg recenzió, kritika, könyv-, illetve kiállításismertetés, kutatási helyzetkép kategóriában Rácz Miklós: *Helyzetkép a műemlékügyről* című írása kapott elismerést.

Ez utóbbi, az Akadémiai Dolgozók Fórumának oldalán megjelent, az interneten elérhető tanulmány a műemlékvédelmi intézményrendszer változásait és jelenlegi helyzetét veti össze Magyarország, a Visegrádi Négyek többi országa, valamint Ausztria esetében.

Az Akadémiai Dolgozók Fóruma a kutatóintézet-hálózat Magyar Tudományos Akadémiától való elvétele kapcsán létrejött érdekképviseleti mozgalom.

Az eredeti, on-line megjelent írásnak szeretnék ezúton további nyilvános megjelenést biztosítani azzal, hogy lábjegyzetekkel ellátott változatát most közzétesszük az ICOMOS Híradóban:

Helyzetkép a műemlékügyről

Bevezetés

A műemlékek, történeti épületek megőrzésének, fennmaradásának törvényi, intézményes elősegítése talán sokak számára mellékes kérdésnek számít. Akit a lakóhelye közelében levő régi épületek jelenléte, állapota, megőrzése vagy pusztulása nem érint személyesen, és nem gondolja azt, hogy ezen a téren az államnak helyi lehetőségek szintjét meghaladó feladatai lennének, illetve itthoni és külföldi utazásai során mellékes számára a régi épületek, műemlékek közelsége, ne is olvasson tovább.

Kétrészes írásomban a magyarországi műemléki intézményrendszer helyzetét mutatom be néhány környező országgal – Ausztria és a visegrádi négyek többi országa – való összevetésben. Szeretnék párbeszédet kezdeményezni, fontosnak és hasznosnak tartanám, ha a témával kapcsolatban – az írásom első felében bemutatott helyzetkép alapján, akár annak kiegészítésével – más szakemberek is kifejtenek álláspontjukat.

Úgy gondolom, hogy hasonló helyzetben levő intézmények esetén mind a normális működés feltételeinek nyilvános, állandó kommunikációjáról való lemondás, elhallgatás, mind a kormányzat által előállított állandó válsághelyzetben az általuk leosztott (ellenség)szerep felvállalása, a dramaturgia ilyen módon való követése tévutat jelent.

A reális működési feltételek állandó, józan kommunikációjának olyan fórumait szükséges kialakítani, megtalálni, fenntartani, amelyek a társadalom, a hazai és nemzetközi nyilvánosság minél szélesebb köreit érik el. A kezdet nehézségei után ezek az új kommunikációs formák várhatóan egyre több sikerrel lesznek működtethetők.

1. A műemlékek intézményrendszere 2010 óta Magyarországon és néhány környező országban

Az államigazgatáson belül a kulturális örökség területe ezen a néven 2000 óta létezik, három fő ága a régészeti lelőhelyek, műemlékek és védett műtárgyak ügyeivel foglalkozik.

A műemlékeket érintő hatósági feladatok fő elemei a nyilvántartás és engedélyezés (sok esetben állami-közösségi támogatásból megvalósuló beavatkozások tartalmára, részleteire vonatkozóan).

A hatósági feladatok megfelelő színvonalú ellátásához elengedhetetlen és azokhoz szorosan kapcsolódó feladatok a műemlékekre vonatkozó szakmai-tudományos gyűjtemények, adattárak fenntartása, kezelése és hozzáférhetővé tétele, az újabb védések tudományos és szakmai háttérének biztosítása, ezek elvégzése, a műszaki szaktanácsadás, az alapkutatások, a nyilvánossággal való kapcsolattartás, publikációk (így műemléki adattárak, újabb kutatási eredmények) közzététele.

Az alábbiakban szűkebben a műemlékügy intézményi háttérének 2010 utáni magyarországi és néhány környező országbeli helyzetét kívánom áttekinteni fő vonalakban. Az állami tulajdonú műemlékek fenntartása és kezelése nem kapcsolódik a hatósági feladatok köréhez, hanem attól elkülönül, ezt a területet itt nem érintem.

A szakterület bemutatása során megemlítem a meghatározó szakmai irányítói tisztségeket betöltő szereplőket.

Magyarország

A műemlékekre vonatkozó elsőfokú hatósági engedélyezést 2000 óta a regionális irodák intézték, amelyhez a központ, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) szakmai háttérrel nyújtott tudományos gyűjteményeivel, speciális szaktudású munkatársaival, emellett folyóiratot¹, belső hírlevelet² és évkönyvet³ adott ki, kapcsolatot tartott külföldi és nemzetközi műemlékvédelmi, örökségi szervezetekkel és a nyilvánossággal, ide tartoztak a világörökségi ügyek.⁴ A hivatal elnökei általában szakirányú végzettséggel (építész, régész, művészettörténész, történész) rendelkező szakemberek voltak. A 2000 óta ezen a néven működő hivatal a Nemzeti Erőforrások Minisztériuma alá tartozott, elnöki tisztét a 2010-es kormányváltás óta Tamási Judit, korábban a hivatalon belül vezető pozíciókban is dolgozó, műemlékekkel foglalkozó kutató, régész töltötte be.

A KÖH-ről 2011 elejével leválasztották a regionális irodákat, és azokat az ekkor felállított kormányhivatalokhoz csatolták. A megyei kormányhivatalok ún. szakigazgatási szerveiként a volt regionális irodák helyett Kulturális Örökségvédelmi Irodák jöttek létre. A műemléki részlegeken dolgozó tisztviselők munkáltatója a kormányhivatalokat vezető kormány megbízott lett, szakmai felügyeletüket a KÖH látta el.

A megmaradt KÖH a kormányhivatali örökségvédelmi irodákkal állandó, szabályozott együttműködési kapcsolatba került, ami azt jelentette, hogy bizonyos ügyekben az örökségvédelmi iroda kötelezően megkérte a KÖH szakvéleményét.

A hivatal elnöke, Tamási Judit 2012 nyarán lemondott tisztségéről a régészeti és műemléki feladatellátást érintő ekkor elfogadott jogszabályváltozások kapcsán⁵, utódja Cselovszki Zoltán építészmérnök, a hivatal korábbi, 1999–2002 közötti elnöke lett.

A szakág felelős irányítója a kormányzaton belül ekkor L. Simon László kultúráért felelős államtitkár volt.

2012 szeptemberében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal megszűnt, részlegeit különböző intézményekhez csatolták.

---

¹ Műemlékvédelem (1957–). 1960–2017 közötti számai digitális formában elérhetők:

<https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/Muemlekvedelem/>; Műemlékvédelmi Szemle (1991–2004) digitális formában elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/collection/muze_szak_kohi_muemlekvedelmi_szemle/

² Műemléklap (1997–2001), majd Örökségvédelem (2002–2004), végül Örökség (2005–2012). Digitális formában elérhető: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=02163> (letöltés dátuma: 2019. okt. 13.)

³ Magyar Műemlékvédelem (1949–2007 2011). digitális formában elérhető:

https://library.hungaricana.hu/hu/collection/muze_szak_kohi_evkonyv/

⁴ Az előzményekre l. elsősorban: A magyar műemlékvédelem korszakai. Tanulmányok. Szerk. Bardoly István, Haris Andrea. Budapest, 1996.

⁵ A Hivatal tizennyolc tudományos dolgozója ekkor nyílt levélben fordult a kormányzathoz az átalakítással kapcsolatban, tiltakozva „a műemlékvédelem érdekeinek és a magyarországi épített örökség intézményes védelmének sérelme miatt”: Nyílt levél a műemlékvédelem ügyében. Építészfórum 2012. június 25.

<http://epiteszforum.hu/nyilt-level-a-muemlekvedelem-ugyeben>

Ehhez kapcsolódóan l. L. Simon László: Válasz a műemlékvédelem ügyében írott nyílt levélre. Építészfórum 2012. június 27.

<http://epiteszforum.hu/valasz-a-muemlekvedelem-ugyeben-irott-nyilt-levelre>

A kulturális örökség szakterületét a szakemberek egy részével a Nemzeti Erőforrások Minisztériumától a Belügyminisztériumhoz sorolták át, a Területrendezési, Építésügyi és Örökségvédelmi Helyettes Államtitkárság részeként. A helyettes államtitkárság hatásköre lett a kormányhivatali részlegek szakmai munkájának koordinációja, jogszabályok előkészítése.

A tudományos munkatársak legnagyobb csoportja, amelynek feladata a gyűjtemények gondozásán kívül minden korábbi feladat elvégzése (nyilvántartás, tudományos tevékenység, adatszolgáltatás, védekek, törlések előkészítése stb.) és a megyei kormányhivatalok felé való kötelező adatszolgáltatás volt, Budapest Főváros Kormányhivatalának országos hatáskörű Örökségvédelmi Irodájába került.

A szakmai munka alapját képező tudományos gyűjtemények ugyanakkor a Műemlékek Nemzeti Gondnokságával egyesítve az ekkor létrehozott Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központba kerültek, és így a Nemzeti Erőforrások Minisztériumánál maradtak.

A megyei kormányhivatalok örökségvédelmi irodáit 2013 januárjától áthelyezték a megyeszékhelyekhez tartozó járások járási kormányhivatalaiba, ahol továbbra is megyei hatáskört látnak el, munkáltatójuk a járási hivatalvezető. Az irodákat beolvasztották az ekkor létrehozott Építészeti és Örökségvédelmi Osztályokba (ezek vezetői jogász vagy építész végzettségű tisztviselők).

A hatóságnak valamennyi konkrét ügyben adatot szolgáltató szakmai részleget 2013 nyarán az előző évben a Belügyminisztérium szakmai háttérintézményeként létrehozott Lechner Lajos Tudásközpontba helyezték át. Ezzel egyidejűleg felülírták az együttműködési rendszert: addig a megyei kormányhivatalok minden ügyben kötelezően szakvéleményt kértek a központi szakmai részlegetől, ettől kezdve azonban ez nem norma, csak lehetőség lett az örökségvédelmi irodák részére.

A teljes szakterületet 2014-ben a Belügyminisztérium kapcsolódó háttérintézményeivel, így a Lechner Lajos Tudásközponttal együtt a Belügyminisztériumtól a Miniszterelnökséghez helyezték át.

Az év második felében a Lechner Központ országos hatáskörű hatósági műemléki részlegét egyesítették a Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központtal, amelyet ekkor átneveztek Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központtá. Ez 2016 év végéig állt fenn.

Az új intézmény vezetője Sági Attila, műemléki kivitelezések terén tapasztalt építőmérnök lett. 2015. január 1-jével az intézménybe olvasztották a régészeti projektekkal és műemlékek helyszíni kutatásával foglalkozó, a Magyar Nemzeti Múzeumhoz tartozó Nemzeti Örökségvédelmi Központot. Sági Attila elnököt szakmai hiányosságokra hivatkozva már 2015 júniusában leváltották, utóda Sárváry István közgazdász végzettségű politikus, addigi helyettes államtitkár, korábban két állami nagyberuházás, a Vigadó és a Várkert Bazár felújításának miniszteri biztosa lett.

2015 nyarán és őszén a volt KÖH Tánács Mihály utcai székházát nagyrészt kiürítették. Ekkor bezárták a tudományos gyűjteményeket, de kiköltöztetésükre nem került sor. Döntés született az épület más célú kormányzati hasznosításáról, amelyre azóta sem került sor.

2015-ben az intézmény több sokéves tapasztalattal rendelkező és az intézményen belül elismert szakmai középvezetőjét közös megegyezéssel elbocsátották állásából.

Ugyanebben az évben a megyei kormányhivatalok építésügyi és örökségvédelmi osztályait áthelyezték a megyeszékhelyekhez tartozó járások járási kormányhivatalaiba, ahol továbbra is megyei hatáskört látnak el, munkáltatójuk a járási hivatalvezető.

2016 nyarán L. Simon László államtitkárt, majd Sárváry István elnököt leváltották pozícióikból, és bejelentették a Forster Központ az év végével történő megszűnését, a hátralevő időszakra a megbízott

elnöki tisztséget Ritoók Pál művészettörténész, majd Varga István építész, műemlékvédelmi szakmérnök töltötte be.

Az Örökségvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság vezetője Puskás Imre, majd Latorcai Csaba lett.

Az év őszén a központ kezelésében levő műemlék ingatlanállományt és a régészeti projekteket a Budavári Ingatlanfejlesztő és Ingatlanhasznosító Nonprofit Kft. vette át.

2017. január 1-jével a megszűnt Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ műemlékvédelemmel foglalkozó szakmai részlegei a továbbra is folyamatosan bezárt tudományos gyűjteményekkel együtt a Miniszterelnökséghez kerültek.

2018 elején létrehozták a Magyar Művészeti Akadémiához tartozó Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ nevű intézményt, melynek vezetője Varga Mariann, 2018 végétől Kőszegi Géza lett, mindketten az örökségvédelemben korábban nem dolgozó jogászok. A műemléki gyűjteményeket is átvevő intézmény az örökségvédelem hatósági intézményrendszerével (nyilvántartás, védési ügyek, engedélyezés) nincs kapcsolatban.

2018. október végén a Miniszterelnökség Örökségvédelmi Ügyekért Felelős Helyettes Államtitkársága két főosztályán dolgozók többségének munkaviszonyát év végi hatállyal, előzetes értesítés nélkül megszüntették. 2019 elején megszűnt az Örökségvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság, addigi vezetője, Latorcai Csaba más kormányzati pozícióba került.

Az ezzel együtt megszűnt Örökségvédelmi Főosztály feladatai 2019 elejétől az Építésügyi és Építészeti Helyettes Államtitkársághoz kerültek (vezetője: Fülek Zsolt), amelyen belül az Építészeti Főosztály és a Műtárgyvédelmi és Régészeti Főosztály foglalkozik az örökséggel. Az Építészeti Főosztály jogász végzettségű szakember által vezetett Műemlékvédelmi Osztályán körülbelül 10 fő dolgozik.

2018 végén az állami tulajdonú műemlékek egy részét kezelő és régészeti projektekkal foglalkozó Budavári Ingatlanfejlesztő és Ingatlanhasznosító Nonprofit Kft. Várkapitányság Zrt.-vé alakult át. Itt 2019 elején létrehozták a Világörökségi Irodát, amely a magyarországi világörökségi területek ügyeiért felelős.

Ausztria

A műemlékvédelem az örökségvédelem más területeivel együtt a jogfolytonosan 1850 óta létező, mai nevén 1945 óta működő Szövetségi Műemléki Hivatal (Bundesdenkmalamt⁶ – Federal Monuments Authority Austria⁷) hatáskörébe tartozik. A hivatal bécsi központjában tudományos gyűjtemények, kutatási, nyilvántartási, védési részlegek működnek, évkönyvet, folyóiratot és szakmai könyvsorozatokat jelentetnek meg, honlapot működtetnek, ide tartoznak a nemzetközi és a világörökségi ügyek. Többek között évi védési norma írja elő, hogy a hivatalnak hány épület (évente általában néhány százas nagyságrendű tétel) védetté nyilvánítását kell elvégeznie: a műemlékek körének az idő haladtával állandó és szükségszerű bővülését az örökségfogalomból eredően a szakmai feladatellátás értelemszerű részének tekintik.

A hivatal tartományi részlegeit tapasztalt szakemberek vezetik. Ezek a részlegek foglalkoznak a műemlékekre vonatkozó engedélyezési ügyekkel, amiben a központi részleg szakmai támogatást nyújt.

---

⁶ <https://bda.gv.at/>

⁷ <https://bda.gv.at/english/>

A hivatalnak 2014-ben körülbelül 180 dolgozója volt.

A hivatal vezetője 2008–2018 között Barbara Neubauer művészettörténész volt, őt 2018 őszén Erika Pieler jogász-régész, majd 2019 tavaszától Christoph Bazil, örökséggel foglalkozó jogász váltotta, mellettük a szakmai igazgatói tisztséget Bernd Euler-Rolle művészettörténész tölti be.

Csehország

A kulturális örökség intézménye a Kulturális Minisztériumhoz tartozó Nemzeti Műemléki Intézet (Národní Památkový Ústav⁸ – National Heritage Institute⁹).

A hivatal a prágai központon kívül 13 regionális irodával rendelkezik. A műemlékek védelmének hatósági feladatai mellett kutatást, szaktanácsadást, szolgáltatást végez, és hozzá tartozik több mint száz állami tulajdonú vár, kastély és egyéb műemlék kezelése és fenntartása, a nemzetközi és a világörökségi ügyek. A szakmai részlegek közé négy módszertani központ is tartozik az ország négy pontján: ezek szakterülete az ipari örökség (Ostrava), kertkultúra (Kroměříž), modern építészet (Brno), illetve a szakképzés (Telč). Több regionális iroda saját nyilvános szakkönyvtárat és műemléki adattárat is működtet.

Az intézmény aktív szakmai publikációs tevékenységet végez, így megemlítendő a színvonalas szakmai módszertani kiadványok, topográfiaiak. A kiadványok többsége PDF formátumban szabadon elérhető, vagy nyomtatott változatban megrendelhető a hivatal honlapján.

Az intézet vezetője 2008 óta Naděžda Goryczková építész. A hivatalnak honlapja szerint 2019 nyarán 2245 dolgozója van.

Szlovákia

A kulturális örökség intézménye a Kulturális Minisztérium alá tartozó, mai nevén 2002 óta működő Műemléki Hivatal (Pamiatkový Úrad Slovenskej Republiky¹⁰ – Monuments Board of the Slovak Republic¹¹). A hivatal központi tudományos, nyilvántartási és védési részlegekkel, gyűjteményekkel rendelkezik, folyóiratot, évkönyvet és szakkönyveket ad ki, felelős a világörökségi ügyekért. A hivatal vezetője 2002 óta Katarina Kosová művészettörténész.

A műemlékekkel és régészeti lelőhelyekkel kapcsolatos ügyintézés a hivatal regionális irodái intézik, ezek székhelye Pozsony, Trencsén, Nyitra, Zsolna, Besztercebánya, Eperjes és Kassa. Néhány régióban a központon kívül egy vagy több helyi iroda is működik, így például Révkomáromban, Losoncon, Turócszentmártonban és Rozsnyón. A regionális irodák vezetői építész, művészettörténész, illetve régész szakemberek. A hivatali dolgozók munkáltatója a hivatal igazgatója.

---

⁸ <https://www.npu.cz/cs>

⁹ <https://www.npu.cz/en>

¹⁰ <https://www.pamiatky.sk>

¹¹ <https://www.pamiatky.sk/en>

Lengyelország

A kulturális örökségért az 1962-ben alapított, mai nevét 2007 óta viselő Kulturális Örökség Nemzeti Intézete (Narodowy Instytut Dziedzictwa¹² – National Heritage Board of Poland¹³) felelős. Az intézet tizenhét regionális irodával rendelkezik az ország egész területén.

A központi intézet vezeti a műemlékek nyilvántartását, gyűjti az állapotukra vonatkozó adatokat, tudományos adattárakat tart fenn. A hivatal szakértői kutatásokat végeznek, helyreállítási irányelveket dolgoznak ki és tesznek közzé, előkészítik a védetté nyilvánításokat és revíziókat, foglalkoznak a világörökségi és a nemzetközi ügyekkel. A hivatal folyóiratot, évkönyvet és hírlevelet, továbbá szakmai könyvsorozatokat ad ki.

Az intézet vezetője Bartosz Skaldawski műemlékekkel foglalkozó régész. Honlapja szerint az intézet (NID) „több mint ötven éve a lengyel kulturális örökség márkajele Lengyelországban és a világban”.

II. Következmények és helyzetértékelés

Írásom első részében Magyarország és néhány környező ország – a visegrádi négyek többi országa és Ausztria – műemléki intézményrendszerének helyzetét mutattam be.

A második részben a bemutatott helyzet értelmezésére, magyarázatára teszek kísérletet.

A műemlékfogalom és eszmeisége – a pozitív kulcsüzenet

A műemlékfogalom pozitív üzenete úgy fogalmazható meg, hogy az épített környezet és épített örökség, mint a múlt teljes tárgyi hagyatékának része, teljességében a kultúránk hordozója, egyéni és közösségi életutaink kísérője, kisebb és nagyobb közösségek, családok, egyének és alkotók életének, műszaki tudásának, művészeti igényeinek eredeti tanúja. A teljesség, a műemlékfogalom nagyon fontos vonása azt jelenti, hogy az emlékek, kapcsolódások a társadalom, a közösség minden tagját érintik, ugyanakkor mindenki kifejezheti, megélheti az épített örökséghez való kapcsolódást a saját módján, és ez történeti korszaktól, épületfajtától függetlenül az épített örökség és környezet egészen belül a kapcsolódás és az emlékként való meghatározás lehetőségét foglalja magába. Ez az üzenet úgy formálódik gyakorlattá, hogy az állam, a közösség egy intézmény(rendszer) által az épített örökség egészére mindenki – minél többek – számára fenntartja és rendelkezésére bocsátja a megőrzés és megismerés intézményi eszközrendszerét.

A megőrzés és megismerés lehetősége kiterjed a már kiválasztott és kijelölt emlékek körére, ugyanakkor teljes mértékben nyitottnak kell lennie újabb emlékek e körbe való bekerülésére – a társadalom bármely szereplője kezdeményezésére és az emlékek bármely köréből.

A pozitív üzenet része, hogy a megismerés eredendően meg nem szakadó folyamat, amely mindenki számára a kapcsolódás lehetőségét jelenti. Ez a kapcsolódás a jóllét és a közjó része, és a megőrzés lehetősége által erősödik meg.

A műemlékfogalom és eszmeisége tehát olyan vívmány, amelynek köztudottan igen fontos szerepe van a pozitív társadalmi közérzet kialakításában, az életminőség jobbá tételében és fenntartásában.

---

¹² <https://www.nid.pl/pl/>

¹³ <https://www.nid.pl/en/>

A Svájcban kiadott műemléki alapelvek bevezetője az emberi emlékezet jelentőségével indul: az emlékezés emberi alapszükséglet, amely lényegi módon támaszkodik helyekre és tárgyakra. Ezt követően egyenesen úgy fogalmaz, hogy az embernek joga van az emlékezet anyagi, tárgyi hordozóihoz, és azoknak a közösség által való fenntartásához.

A fogalomhasználat sajátosan magyar problémái

A terület jó néhány további kérdését nem tudjuk itt kibontani, de említeni kell a *műemlék* és a *(kulturális) örökség* közötti különbségtételt, illetve a magyar szóhasználatban specifikusan rögzült „műemlékvédelem”, „örökségvédelem” fogalmak problémáját.

A „kulturális örökség” kultúrpolitikai kifejezése hangzatos, de – amint már többször rámutattak – túl tág volta miatt kevésbé alkalmas annak érthető megjelölésére, amire használatos, vagyis szűkebben a tárgyi emlékekre. Bevezetése sokak szerint káros hatást váltott ki, hatott a műemlékfogalom eróziójára, kevésbé felismerhetővé téve annak tárgyait.

Fontos rámutatni arra is, hogy a magyar szóhasználat sajátossága, a műemlékvédelem és az örökségvédelem fogalmak állandó összekapcsolása speciális magyar problémát jelent. A műemlékekkel, az épített örökséggel való foglalkozás, mint állami-közösségi feladatkör messze nemcsak védelmet jelent, hanem komplex, sokoldalú tevékenységet. Az intézmények, jogszabályok, programok nevében ezt más nyelvekben nem is szűkítik így be. Bizonyos, hogy a „műemlékvédelem”, „örökségvédelem” kifejezések állandósulása ártott a magyar közgondolkodásban a műemlékfogalom és a szakterület megítélésének. Az „örökség” helyett bizonyosan előnyben részesítendő a specifikusabb műemlék kifejezés, és az egyoldalú „-védelem”, „-védelmi” utótagok mellőzésével a műemléki, műemlékügy, gondozás, fenntartás kifejezések gyakoribb használatára van szükség.

A törvény szerinti műemléki feladatellátás Magyarországon és a környező országokban – összevetés

A magyarországi intézményrendszert és törvény szerinti feladatellátást a bemutatott közép-európai államokéval – és az itt nem tárgyalt nyugat-európai országokéval – összehasonlítva nyilvánvaló, hogy 2011 óta alapvető és mély választóvonal alakult ki mindezen országok és Magyarország között. A környező országokban az örökségi-műemléki intézményrendszert a tapasztalható működés terén is az alábbiak jellemzik:

- stabilitás
- egység
- a szakmaiság szükséges elemeinek megléte
- felismerhető, állandó arculat
- pozitív, konstruktív intézményi kommunikáció.

Ezek a meghatározások röviden kifejtve a következőket jelentik:

Stabilitás: az intézmények, azok neve, államigazgatási helye, felépítése, működési módja lényegében évtizedes távlatban változatlan, a vezetői helyek stabilak, így intézményes és személyi folytonosság jellemző rájuk.

Egység: a műemlékek aktuális ügyeinek intézése, a tulajdonosokkal való kapcsolattartás, valamint a műemlékekre vonatkozó tudás, információ infrastrukturális és személyi háttere egyetlen intézményen belül található, a szakmai vezető valamennyi szakmai munkatárs felettese.

A szakmaiság szükséges elemeinek megléte: azok az egymás melletti elemek, amelyek a feladatellátás különböző területeihez szükségesek, egyazon intézményen belül rendelkezésre állnak, így elsősorban kutatási kapacitás, adattárak és gyűjtemények, tudományos és szakértői műhelyek, valamint publikációs fórumok.

Felismerhető, állandó arculat: az intézményeknek nemcsak a neve, hanem publikációi, székhelye, honlapja is hosszú távon azonosíthatók a társadalom és az érintettek számára.

Pozitív, konstruktív intézményi kommunikáció: a műemlékügy ilyen módon való, törvény szerinti feladatellátásához, az épületek országos szintű védelméhez, annak eszközeihez az intézmény és az állam részéről a törvény szellemét közvetítő és képviselő állandó, pozitív és konstruktív kommunikáció kapcsolódik, azaz hitelesen közvetíti a műemlékügyi tevékenység közhasznúságát, előnyeit, értelmét.

Magyarországon, mint tanulmányom első felében bemutattam, ma ezek a jellemzők mind hiányoznak, és nagyrészt az elmúlt évtized folyamán tűntek el.

2010-től kezdve a regionális, megyei hatósági munka a szakértői háttérrel, a központi intézmény pedig a mindennapos feladatokkal való kapcsolat megszakadása miatt vesztette el létének, működésének alapját, a szakemberek körei pedig végletesen kiszolgáltatottá váltak.¹⁴

A központi intézményt feladatellátása és intézményi léte szempontjából már 2012-ben feleslegesnek kiáltották ki, és feladatköreit azóta folyton változó elnevezésekkel egyre apróbb morzsákra darabolják szét, a helyi hatósági ügyintézés pedig elvesztette szakmai háttérét.¹⁵

Az elmúlt évek változásai során az egykori állami intézmények szakemberei szétszóródtak, a szakmai közösségek felbomlottak, a szakmai utánpótlás megszakadt, a folytonossággal együtt, amit a tapasztalatok átadása jelentene.

A legtöbben nagy állami beruházások keretében dolgoznak, lényegében megszűntek az alap kutatások, a hatósági munkában nagy minőségi visszaesést jelent a szakmai háttér hiánya, a kapcsolattartás publikációs fórumai többnyire évek óta szünetelnek.¹⁶ Teljes mértékben megszűnt az alap kutatások mellett a nemzetközi kapcsolattartás, az ismeretterjesztés, a módszertani fejlesztés. A helyzetre jellemző, hogy például az Europa Nostra európai műemléki szervezet az (elsősorban épített) örökség társadalmi, gazdasági, környezeti kulturális hatásairól szóló 2015-ös kiadványának magyar kiadása (A kulturális örökség számít Európának) azt felvállaló állami intézmény hiányában e sorok írójának önkéntes munkában elkészített fordításában¹⁷ jelent meg.

---

¹⁴ Lővei Pál: "Konzerválni és nem restaurálni": A műemlékvédelem elvei, régebbi és újabb törekvései Műemlékvédelem LVIII/1. (2014) 41–50.

¹⁵ Az intézményi változások lépéseire és következményeire I. Lővei Pál: Halotti beszéd. Élet és Irodalom LXI/34. 2017. augusztus 25. A jogszabályi és hatósági háttérrel kapcsolatban I. Klaniczay Péter: Ráadás. Újabb tények a temetéshez. Élet és Irodalom LXI/37. 2017. szeptember 15.

¹⁶ A műemlékek kutatásával és dokumentálásával kapcsolatos szakmai fórumokat hozott létre és működtet a 2009-ben megalakult Régi Épületek Kutatóinak Egyesülete (RÉKE). Az egyesület havi rendszerességgel szakmai előadásokat, továbbá szakmai konferenciákat szervez, utóbbiak előadásaiból eddig két tanulmánykötet jelent meg: Bardoly István– Haris Andrea (szerk.): Az értékleltár szerepe a műemlékvédelemben. Budapest 2018; Bardoly István– Haris Andrea (szerk.): Átalakulások. A liturgikus terek és a műemléki érték. Budapest 2019. A kötetek anyaga digitális formában az egyesület oldalán is elérhető:

<http://epuletkutatas.blogspot.com/p/tanulmanykotetek.html>

¹⁷ <https://www.europanostra.org/our-work/policy/cultural-heritage-counts-europe/>

A nagy, koncentrált felújítások természetesen helyénvalók lennének, ha nem irreálisan erőltetik azokat, és ha nem az általános feladatellátást helyettesítik, ahogyan ez jelenleg történik.

A néhány éve műemlékfelújításokra bevezetett társaságiadó-kedvezmény nem nyújt segítséget például olyanoknak, akik alkalmazottként jól keresnek vagy tőkével rendelkeznek, de egy nagy, leromlott állapotú vidéki kúria felújítása meghaladná anyagi erejüket. A népi építészeti emlékekre kiírt pályázat újabb ütemei jelenleg kihasználatlanok, miközben a valóban értékes népi épített örökség nagy hányada a helyben elérhető szakmai háttér hiányában nem áll védettség alatt, és nem menthető meg a program segítségével.

A mai magyarországi helyzet

A helyzet értékelésében nem kerülhető el az a megállapítás, hogy a „köz” fogalma ma Magyarországon alapvető és mély válságban van, ennek elemzése és megoldása messze túlmutat ennek az írásnak a keretein. Bár a válság nyilvánvalóan történelmi előzményekre nyúlik vissza, nem 2010-ben kezdődött, az erős intézmények hiánya e válság meghatározó része, annak elmélyítésében nagy szerepet játszik. A válság egyik, a fogalmak terén erőteljes kifejeződése a köztisztviselő fogalom eltűnése, a szerep alapvető átalakulása, és a *kormánytisztviselő* fogalmának bevezetése.

A köz fogalmának válsághelyzete történelmi léptékben állítja kihívás elé a közt szolgálni kívánó kortársakat, olyan helyzetek adódnak sorra, és kell ezekben hangot találni, véleményt formálni, amelyek hiányoznak az eddigi történelmi tapasztalatokból. Olyan helyzetek ezek, amelyekben a közjő, a köz felfogható érdeke elválik az állam és kormányzat céljaitól és szándékaitól. Legtöbbünk számára nincs erre vonatkozóan használható történelmi fogódzó és tapasztalat, e sorok írója számára sem, akinek – sokakhoz hasonlóan – felmenői több generáción keresztül értelmiségiként a közt szolgálták.

A fejlemények azt mutatják, hogy egy-egy személy és a mögöttük álló néhány tanácsadó nem töltheti be az intézmények szerepét, nem tudja fenntartani a műemlékfogalom eszmeiségét, így az intézmények döntő átalakításait vehemensen képviselő és levezénylő, az írásom első részében említett politikusokat, helyettes államtitkárokat és államtitkárokat nem találjuk azóta a műemlékfogalom termékeny párbeszédet folytató teoretikusai között.

A műemlékfogalom, műemlékfenntartás eszmeiségét szakemberek fejlődni tudó közössége – e közösség életének folytonossága, állandó keretek közötti önigazgatása – képes fenntartani és képviselni. Ha az ország életében fontos a közösségek élete, e közösségeké mindenképpen az.

A műemlékekhez és általuk az emlékezethez, annak tárgyaihoz való jog – bár valóban meghatározó emberi szükségletéről van szó – nem tartozik az alapjogok közé, nem kell, hogy minden országban, minden kormányzat alatt meglegyen, lehet nélküle is élni – kérdés, hogy mennyire érdemes. Bizonyos, hogy hiánya csökkenti a jóllétet, rontja a társadalmi közérzetet, a biztonságérzetet – mindehhez politikai megfontolás is fűződik.

Úgy gondolom, nem elvakult kormányellenesség vagy felületes elfogultság az a konklúzió, hogy a műemléki intézményrendszer 2010 utáni kiiktatása tudatos lépés volt, és a helyzet fenntartása azóta is tudatos szándéknak felel meg. Ez a szándék pedig a kiszolgáltatottság érzetének megteremtésére, az általános biztonságérzet csökkentésére, a politikusi vezető szerep optikai felerősítésére irányul. A műemlékügy az identitás stratégiai fontosságú „műfaja”, amiben a politikától különálló többféle vagy erős hang potenciálisan bármikor kikezdhetné és önmagában is gyengíthetné az egyetlen uralkodó nézet tekintélyét, amely nem engedhető meg a 2010 után új irányként fellépő, folytonos harcra épülő vezetői képben.

A műemlékekhez való kapcsolódást és az identitást nagy vállalkozásokkal az uralkodó csoport adja a népnek, ezzel aláveti és kiszolgáltatottá teszi, egyidejűleg kioltva az emlékek teljességéhez való saját kapcsolódás rugalmas, termékeny, identitást erősítő érzetét.

A környező országokban – Ausztriában és a visegrádi négyek többi országában – és egész Európában életben van a műemlékfogalom és eszmeisége, nálunk viszont egyre inkább halványulóban: erős intézményi képviselet nélkül lassan eltűnik a köztudatból. Ez utóbbi a fő kár, ami jelenleg éri az országot ezen a téren, nem néhány tucat vagy néhány száz műemlék, vagy néhány ezer védelemhez nem jutó értékes, emlékeket hordozó épület elpusztulása vagy károsodása, ismeretlenül maradása (ami persze azért pótolhatatlan kárt jelent).

A műemlékekkel hivatásszerűen foglalkozó, képzett, hozzáértő szakemberek azzal tehetnek felbecsülhetetlenül sokat, ha veszik a fáradságot, és hangot adnak a műemlékfogalom szellemiségének.

Ehhez azonban elkerülhetetlen új utakat találni, és kiszakítani a diskurzust a politika polarizáló értelmezési kereteiből.

Rácz Miklós, PhD
régész, épületkutató

A szerző megjegyzése az írás ICOMOS Híradóban történő, lábjegyzetelt változatának közzétételéhez:

A 2019-ben megjelent szöveg minden fontos részletében ma is aktuális, ezért az újabb megjelentetés során nem változtattam rajta. Az írásban bemutatott magyarországi folyamatokkal kapcsolatban érdemes hozzátenni, hogy a kezdetektől, és néhány későbbi pillanattól eltekintve láthatóan nem előre eltervezett átalakításokról van szó: sokkal inkább az intézményes kontroll nélkül egyre beszűkülő körű döntéshozatal által egyre megalapozatlanabb döntések sorozatáról. A még meglevő intézményes és törvényi kontroll kikerülését is lehetővé teszik sajnálatos módon nagyon sok esetben a gazdasági érdekekre hivatkozó ún. kiemelt beruházások. Látni kell azonban azt is, hogy intézményes kontroll és szakmai párbeszéd nélkül valójában a döntéshozók is kiszolgáltatottabbá válnak. Annál is inkább szükséges, hogy szakemberekként, és a műemlékek iránt elkötelezett állampolgárokként valamennyien éljünk a műemlékre vonatkozó konstruktív, tárgyilagos tájékoztatás, kommunikáció, és konstruktív cselekvés számunkra adott sokféle módjával, hiszen ezzel feltétlenül elősegítjük a tények megismerését - és a jobb döntések lehetőségét is. A Visegrádi Négyek többi országa éppen arra mutat példát, hogy saját társadalmi és gazdasági körülményeink között is valós alternatíva lehet egy stabil, egységes, a társadalommal kommunikáló, a szakmaiság minden szükséges elemével rendelkező országos műemlékvédelmi szakmai intézmény működése.

Rácz Miklós, PhD
régész, épületkutató

*Minden kedves tagtársunknak, barátunknak
békés, boldog, örömteli,
egészségben és eredményekben gazdag
2022-es évet kívánunk !*

**ICOMOS Híradó,
a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei**
Szerkesztőség: H-1113 Budapest, Daróczi út 1-3
Telefon: +36/70/7090813
E-mail: secretariat@icomos.hu
Honlap: www.icomos.hu
<https://www.youtube.com/channel/UCBqPuxHxjYwfQ8cRUMg303A/videos>
Kiadja az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága
Felelős kiadó: Dr. Nagy Gergely
Szerkesztő: Keller Annamária
HU ISSN 2062-4964 (Nyomtatott)
HU ISSN 2062-4972 (Online)

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság egyéni és jogi tagságával járó előnyök:
- informáltság a műemlékvédelem hazai és nemzetközi híreiről, eseményeiről, pályázatairól, ösztöndíjairól, stb. az ICOMOS elektronikus körlevelek, az ICOMOS honlap (www.icomos.hu), az ICOMOS Híradó és az ICOMOS News/Nouvelles ICOMOS révén
- ingyenes vagy kedvezményes belépésre jogosító tagsági kártya a világ számos múzeumba, műemlékébe, romterületére
- az UNESCO/ICOMOS Dokumentációs Központjának szabad használata